

Alle børn og voksne med i legefællesskaber med særligt fokus på det pædagogiske personales legedeltagelse

Afsluttende rapport i forhold til udviklingsprojekt i Børnehuset Seden,
Institution HCA/Seden/Agedrup, Odense Kommune

Udarbejdet i samarbejde mellem Børnehuset Seden og Gitte B. Bork,
konsulent i Pædagogik og Læring, UCL (mail: gibo1@ucl.dk, tlf. 60883658)

Finansieret af BUPL's udviklingspulje

Kontaktpersoner:

Pernille Tange Jensen, daglig pædagogisk leder i Børnehuset Seden
(Mail: ptjen@odense.dk, tlf. 20416523)

Pernille Isaksen-Ejby, næstformand, BUPL Fyn
(Mail: pie@bupl.dk, tlf. 61206727)

Kirsten Kamstrup, konsulent i Pædagogik og Læring, UCL
(Mail: kika@ucl.dk, tlf. 23638267)

B U P L

F Y N

.....
Erhvervsakademi og
Professionshøjskole

Indhold

1. Indledning.....	2
2. Beskrivelse af udviklingsprojektet	4
2.1 Børnene som gode læremestre.....	4
2.2 Beskrivelse af Børnehuset Seden	5
2.3 Overblik over udviklingsprojektet	6
2.4 Baggrund for projektet	6
2.5 Aktioner	7
2.6 Og så kom Corona	8
3. Oversigt over metoder og tilgange.....	8
3.1 Aktionslæring.....	8
3.1.1 Pædagogisk dokumentation og empiri.....	9
3.1.2 Reflekterende samtaler	10
3.2 Legemodellen: Personalets valg af positioner i legefællesskaber.....	11
Instruktør af legen	12
Spillende træner i legen	12
Medspiller i legen	12
Tilskuer til legen.....	12
3.3 Organisering vha. positioneringer i hverdagslivet.....	13
Overbliksvoksen.....	13
Fordybelsesvoksen med fokus på ét barn/en gruppe af børn	13
Fordybelsesvoksen med fokus på aktiviteter	14
Praktisk voksen/flyver	14
3.4 Børneinterviews og børneperspektiver.....	14
3.5 Selvevaluering.....	15
3.6 Planche med faglige begreber mm.....	15
4. At styrke det pædagogiske personales legedeltagelse	17
4.1 Når alle medarbejdere øver sig i at være medspillere	17
4.2 Når det går som en leg	19
4.3 Når leg ikke bare ligger til højrebenet.....	21
4.4 Hvad kalder legen og børnegruppen på	23
4.5 Afrunding i forhold til personales legedeltagelse.....	25
5. At styrke samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn.....	27
5.1 Når videoklip åbner op for alle børns deltagelse	27
5.2 Når personalets legedeltagelse skaber mødeøjeblikke i børnehøjde	28
5.3 Inddragelse af børnenes egne perspektiver – før, under og efter	29
5.4 Afrunding i forhold til samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn	30

6. At skabe fælles faglig bevidsthed	32
6.1 Når vi accepterer og respekterer vores forskelligheder.....	32
6.2 Når personalet leger sammen	34
6.3 Afrunding i forhold til fælles faglig bevidsthed	36
7. Opsamling med inspiration til andre dagtilbud	40
7.1 At styrke det pædagogiske personales legedeltagelse	40
7.2 At styrke samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn.....	41
7.3 At skabe fælles faglig bevidsthed	42
7.4 Udvikling af en legende kultur.....	43
8. Litteraturliste	45
9. Bilag	46

1. Indledning

Børn bliver gode til at lege ved at lege – og det gør voksne også! Derfor har dette udviklingsprojekt sat fokus på at styrke det pædagogiske personales muligheder for at lege, fordybe sig og være deltagende i legefællesskaber sammen med børnene. Personalets egne legekompetencer og deltagelsesformer i legen har afgørende betydning – ikke mindst for børn i udsatte positioner (Winther-Lindqvist, Svinth 2019). Derigennem kan der skabes gode deltagelsesmuligheder for alle børn i de pædagogiske lege- og læringsmiljøer, hvilket er en forudsætning for børnenes trivsel, dannelse, udvikling og læring.

I samarbejde med Eftervidereuddannelsen, Pædagogik og Læring på UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole har vi i Børnehuset Seden udforsket det pædagogiske personales legedeltagelse fra januar til oktober 2020. Vi har modtaget 100.000 kr. fra BUPL's udviklingspulje til udviklingsprojektet. Disse midler er primært anvendt til konsulentbistand fra UCL. Med denne rapport ønsker vi at give indsigt i vores udviklingsproces og forhåbentlig inspirere andre pædagoger og dagtilbudsledere, så legen og voksnes legedeltagelse får endnu bedre betingelser i alle dagtilbud til glæde og gavn for børnene.

Udviklingsprojektet skal ses i sammenhæng med den styrkede pædagogiske læreplan, hvor et af de centrale omdrejningspunkter er at udvikle lege- og læringsmiljøer og en pædagogisk praksis, hvor legen og børnenes perspektiver er grundlæggende (Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud mv. til børn og unge, §7).

De overordnede formål og udviklingsmål for projektet har været:

- At styrke det pædagogiske personales legedeltagelse med respekt for legens præmisser og børnenes perspektiver
- At styrke samskabskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn i vores lege- og læringsmiljø
- At skabe fælles faglig bevidsthed i forhold til personalets valg af positioner og kommunikation i legefællesskaber

Første del af rapporten beskriver selve udviklingsprojektet og giver et overblik over forløbet.

Anden del giver indsigt i de tilgange, metoder og faglige begreber, som vi har arbejdet med i udviklingsprojektet.

Tredje del af rapporten giver indblik i personalets læreprocesser med udgangspunkt i udvalgte praksisfortællinger, videoklip og reflekterende samtaler. De udvalgte praksisfortællinger og fotos fra videooptagelserne vil i rapporten være markeret ved, at de er skrevet i kursiv og er indrammede.

Afslutningsvist samler rapporten op på de centrale pointer og spørgsmål som inspiration til andre dagtilbud, der ønsker at tage fat i udviklingen af personalets legedeltagelse og deres pædagogiske legepraksis, så legen og børnenes perspektiver bliver grundlæggende.

2. Beskrivelse af udviklingsprojektet

2.1 Børnene som gode læremestre

”Kan du ikke bare lege, at du kan lide oliven!”

Det er tidlig morgen, og to drenge leger i legekøkkenet. Jeg siger godmorgen og går væk igen. Efter lidt tid kommer de og spørger, om jeg vil komme og spise i deres café. Det siger jeg ja tak til.

Jeg kommer ind og sætter mig og får et hjemmetegnet menukort. Jeg bestiller pandekager og en kop te. Drengene griner, fordi jeg siger, at jeg ellers ikke normalt spiser pandekager om mandagen. Jeg sidder på stolen ved bordet, mens drengene går lidt væk og leger, de laver mad. De kommer tilbage og siger, de har te og pandekager med. ”På pandekagen er der oliven på”, siger de. Jeg kigger på dem og siger, at jeg ikke kan lide oliven. Den ene dreng kigger på mig med et lidt opgivende hoved og siger: ”Kan du ikke bare lege, at du kan lide oliven?” Og jo, det kunne jeg da.

Kort efter blev jeg desværre revet væk fra legen, da nogle forældre havde brug for at tale.

Dette er én af fortællingerne fra den første lege-workshop i januar 2020. En væsentlig pointe i denne fortælling er, at børnene er gode til at hjælpe os med at træde ind over tærsklen til legens magiske univers. Så hvordan finder vi mod, vilje og legelyst til at tage skridtet helt ind i legens kontekst sammen med børnene?

Fortællingen viser også en af de udfordringer, der hindrer voksnes legedeltagelse, nemlig alle de forstyrrelser, der kan være i hverdagslivet i et dagtilbud. Her er det nogle forældre, der ønsker at tale med pædagogen, hvilket betyder, at hun går fra legefællesskabet. Det kunne også være en tværfaglig samarbejdspartner, der ringer for at drøfte noget, eller en leder, der kommer ind for lige at lave en aftale, eller en kollega der ... Så hvordan kan vi værne om legen og personalets muligheder for at være tilstede og nærværende i legefællesskaber sammen med børnene?

Dette er nogle af de spørgsmål, vi har udforsket i dette udviklingsprojekt.

2.2 Beskrivelse af Børnehuset Seden

Børnehuset Seden er beliggende i Odense NØ. Vi er normeret til 51 børn i alderen 2,10 - 5,2 år med stigende børnetal op til 69 børn henover efterår og vinter. Vores normering er pt. 6 pædagoger, 3 pædagogmedhjælpere, 1 studerende og en daglig pædagogisk leder.

Vores lege- og læringsmiljøer og pædagogik er inspireret af elementer fra Reggio Emilia, hvor der er fokus på at inspirere til god leg, fordybelse samt understøtte børns nysgerrighed, fantasi og mulighed for fordybelse i legene.

Børnehuset har gennemgået en stor gennemgribende reovering af de indendørs lege- og læringsmiljøer i 2019. Vi har indrettet forskellige børnemiljøer samt et stort fællesrum, hvor børnene har mulighed for at bevæge sig rundt alt efter leg og aktivitet. Vores lege- og læringsmiljøer er fleksible, og bliver justeret efter børnegruppens behov.

Børnene er inddelt i læringsgrupper, der skifter ca. fire gange årligt. Herigennem sikrer vi, at alle børn er i et lege- og læringsmiljø og en børnegruppe, hvor de bliver understøttet bedst muligt i netop deres udvikling.

Seden Børnehus er kendetegnet ved, at vi er meget ude; både på vores legeplads, i skurvogn i skoven samt i vores lokalmiljø. Ture i skoven og til vandet samt besøg på den lokale skole og andre steder i lokalområdet er en del af børnenes lege- og læringsmiljø i dagligdagen.

Vi tror på, at børns trivsel, udvikling, læring og dannelse bedst understøttes igennem leg. I legen kan der skabes læringsmuligheder i forhold til alle mål og temaer i den styrkede pædagogiske læreplan. Derfor har vi stort fokus på leg og på, hvordan vi som voksne bedst understøtter barnet og børnegruppen i deres lege.

2.3 Overblik over udviklingsprojektet

Som opstart på projektet havde vi en tre timers legeworkshop i januar 2020 ved konsulent, Gitte Bork fra UCL, med lege, refleksioner og faglig viden om leg som afsæt for valg af aktioner for den kommende periode. Alle i personalegruppen har lavet praksisfortællinger og optaget videoklip fra den pædagogiske legepraksis som afsæt for reflekterende samtaler i maj og september.

Udviklingsprojektet har været en integreret del af hverdagslivet uden brug af ret mange ekstra personaleressourcer ud over i forbindelse med legeworkshops. Medarbejderne har videofilmnet hinanden. De reflekterende samtaler har foregået på vores faste torsdagsmøder kl. 12 – 14, som er en del af vores faste mødestruktur og evalueringskultur. I første loop faciliterede konsulent, Gitte Bork, de reflekterende samtaler, og i andet loop faciliterede daglig pædagogisk leder, Pernille Tange Jensen med henblik på, at vi nu selv kan fortsætte med de reflekterende samtaler med afsæt i videoklip og/eller praksisfortællinger.

Som afslutning på udviklingsprojektet blev der afholdt en tre timers legeworkshop med konsulent, Gitte Bork, hvor vi legede, reflekterede og evaluerede (se tidsplan og oversigt s. 46 og 47)

2.4 Baggrund for projektet

I Børnehuset Seden har vi i mange år øvet os på at gå foran, ved siden af eller bagved, nu ville vi øve os på at gå ind i legen. Vi ville ligeledes øve os på, hvordan vi via vores organisering kan skabe rum for fordybelse i legen, hvor medarbejdere kan være fuldt tilstede. Vi har i udviklingsprojektet været særligt optagede af at skabe mere gunstige forhold for legen om eftermiddagen og især på legepladsen. Baggrunden for dette var, at vi oplevede, at den frie leg havde for stort råderum på legepladsen, hvilket betød, at der var børn, som ikke i tilstrækkelig grad var betydningsfulde deltagere i legefællesskaber. Derfor ville vi opstarte prøvehandlinger, så vi kunne blive mere bevidste om, hvordan vi som voksne kunne blive bedre til at lege og støtte op om legen i uderummet. I den forbindelse satte vi gang i vores undren og nysgerrighed:

- Hvordan hjælper vi alle børn ind i et legefællesskab?
- Hvordan går vi fra at være observatører på legepladsen til at være mere aktivt deltagende i børnenes lege?

- Hvordan kan vi nytænke vores organisering igennem hele dagen, så medarbejdernes muligheder for at deltage i legefællesskaber om eftermiddagen styrkes?
- Hvordan kan uderummet blive et læringsrum, hvor alle børn bliver understøttet i deres udvikling igennem legen?
- Hvordan kan vi som medarbejdere blive bedre til at berige legen?
- Hvordan kan vi deltage i legen på børns præmisser og med respekt for deres perspektiver, uden at vores læringsdagsorden fx i forhold til tal og bogstaver overtager og kommer til at hindre det flow, som opstår i legen?
- Hvordan skaber vi nysgerrighed og slipper fantasien løs?
- Hvordan finder vi mod til at turde at give slip og bare være med og tilstede?

2.5 Aktioner

Ud fra ovenstående spørgsmål igangsatte vi aktioner med fokus på at styrke vores legedeltagelse og særligt positionen som *medspiller*, hvor den voksne deltager i legen, og børnenes initiativer er i forgrunden. Begrebet *medspiller* har vi fra "Legemodellen for personalets valg af positioner i legefællesskaber" (Bork 2020), som er udviklet af Gitte Bork, konsulent i UCL (se modellen og nærmere beskrivelse s. 11).

For at alle medarbejdere kunne få mulighed for at være *fordybelsesvoksen*, hvor der er plads og tid til at deltage i legefællesskaberne som *medspiller*, ville vi arbejde med vores overordnede organisering og positioneringer på legepladsen. Vi besluttede, at den, der åbner om morgenen, laver plan for, hvem der positionerer sig som hhv. *overbliksvoksen*, *flyver* og *fordybelsesvoksen* på legepladsen over middag og fredag formiddag, som var fast udedag. Disse begreber tager afsæt i den tilgang til organisering vha. klare positioneringer i personalegruppen, der er udviklet af Lene Iversholt, konsulent fra UCL (se s. 13).

2.6 Og så kom Corona

Dagtilbuddene i hele Danmark lukkede ned i marts og genåbnede igen i april med meget anderledes rammer og stramme Corona-retningslinjer. Det betød bl.a., at vi skulle være udenfor i mindre børnegrupper det meste af dagen. De aktioner, der blev sat i værk i januar i forhold til positioneringer på legepladsen over middag og fredag formiddag, blev justeret i forhold til de nye rammer. Det store fokus på udeliv har betydet, at vi har haft mulighed for at styrke vores legedeltagelse på legepladsen over hele dagen. De ekstra ressourcer, som børnehuset fik i foråret pga. Corona, og samspillet i den lille børnegruppe over hele dagen, gav gode muligheder for fordybelse og voksendeltagelse i legefællesskaber, og dermed for at styrke legemulighederne for alle børn og voksne. Vi arbejdede fortsat med positioneringer, så medarbejderne kunne fordybe sig i lege i grupperne, mens en anden/andre tog sig af det praktiske og havde overblikspositionen. De aftalte reflekterende samtaler og den afsluttende lege-workshop blev udskudt i nogle måneder. Udviklingsprojektet fortsatte igennem hele perioden med en forlængelse fra 6 måneder til 9 måneder, hvilket har givet bedre tid til udviklingsprocesserne i personalegruppen og mulighed for igen at kunne mødes fysisk efter sommerferien.

3. Oversigt over metoder og tilgange

3.1 Aktionslæring

Udviklingsprojektet tager afsæt i aktionslæring (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melson 2010) som tilgang til udvikling og læring for personalet med henblik på at styrke kvalitet i samspillet i relationerne mellem børnene og de voksne og imellem børnene indbyrdes. På legeworkshoppen i januar valgte og beskrev vi de konkrete aktioner, som vi ville afprøve, udforske og undersøge i projektet. Styrken ved denne tilgang er, at den tager udgangspunkt i personalets egne udviklingsønsker og -behov, hvilket styrker ejerskab og engagement i projektet. Der er fokus på, hvad personalet har behov for at lære og ønsker at blive klogere på – både individuelt og i hele huset. Dette skaber gode muligheder for at styrke praksisudvikling i hele personalegruppen og legekulturen i hele børnehuset.

Her ses illustration af den anvendte aktionslæringsmodel, *Fig. 1: Aktionslæringsloop*, som er inspireret af udviklingsprojektet, *Aktionslæring i dagtilbud* (Pedersen, Olsson, Koefoed-Melsson 2010):

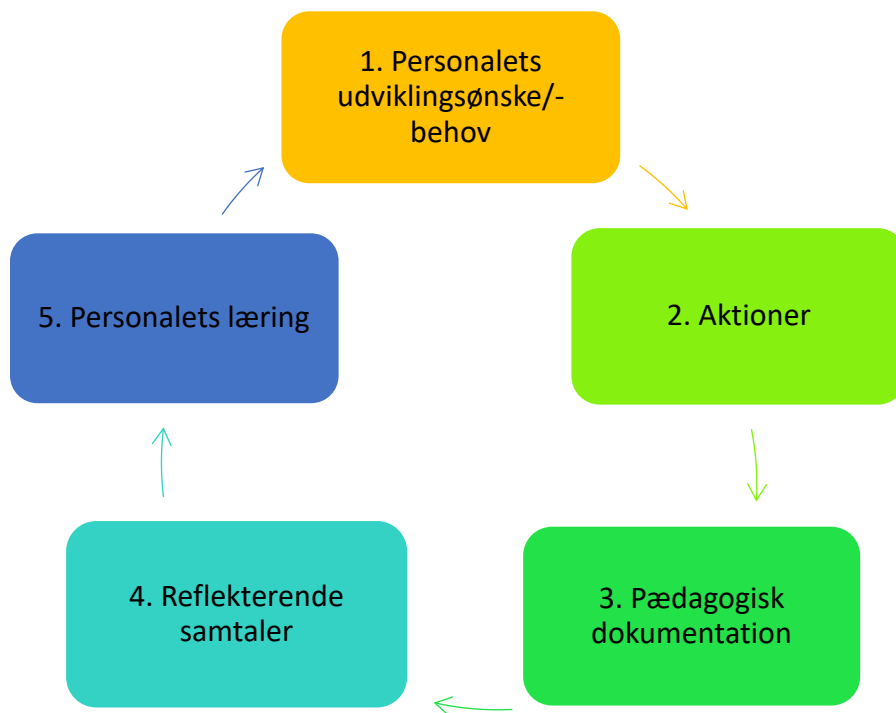

Fig. 1: Aktionslæringsloop

Udviklingsprojektet har bestået af to loops, hvor vi på baggrund af reflekterende samtaler har justeret aktionerne for de næste loops. Afslutningsvist har vi sat retning for vores fremadrettet pædagogiske legepraksis.

3.1.1 Pædagogisk dokumentation og empiri

Vi har anvendt korte videoklip og praksisfortællinger fra legefællesskaber i hverdagslivet som pædagogisk redskab og dokumentation til løbende refleksion, justering af aktioner og udvikling af vores pædagogiske praksis. Alle medarbejdere og leder har i løbet af projektperioden lavet videoklip og praksisfortællinger. "Kameraet" har været rettet mod os voksne i forhold til vores legedeltagelse med henblik på at skabe gode deltagelsesmuligheder for alle børn i legefællesskaber. Derudover har vi lavet børneinterviews i alle grupperne for at få mere fokus på inddragelse af børnenes egne perspektiver på vores lege- og læringsmiljø.

3.1.2 Reflekterende samtaler

De reflekterende samtaler har været centrale i udviklingsprocesserne med pædagogiske refleksioner i forhold til de aftalte aktioner, den løbende indsamling af empiri og faglige tilgange. De reflekterende samtaler har taget afsæt i en overordnet ramme med reflekterende teams¹ (se side 48).

Det kræver mod at vise og reflektere på baggrund af videoklip af egen legedeltagelse, hvilket har været grænseoverskridende for mange medarbejdere. I faciliteringen har der været fokus på at stille åbne, nysgerrige, refleksive spørgsmål, og at alle i personalegruppen deltager aktivt. Det reflekterende team har øvet sig i både at anerkende, støtte og udfordre tilpas.

Konsulent, Gitte Bork, faciliterede de første samtaler i foråret, og daglig pædagogisk leder, Pernille Tange Jensen, faciliterede anden runde i efteråret med henblik på selv at fortsætte de reflekterende samtaler, når projektet stoppede. Samtalerne blev organiseret i de eksisterende teams af medarbejdere i børnehuset. I foråret blev de afholdt online uden for åbnings-tiden pga. Corona, og i efteråret på vores planlagte torsdagsmøder i arbejdstiden. Herved kunne der lægges spor ud, som vi kunne fortsætte efterfølgende.

¹ Udarbejdet af Lis Rahbek og Gitte Bork, Eftervidereuddannelsen Pædagogik og Læring, UCL

3.2 Legemodellen: Personalets valg af positioner i legefællesskaber

I projektet har Fig. 2: "Legemodellen for personalets valg af positioner i legefællesskaber" (Bork 2020), været anvendt som afsæt for at undersøge, udforske og udvikle personalets legedeltagelse.

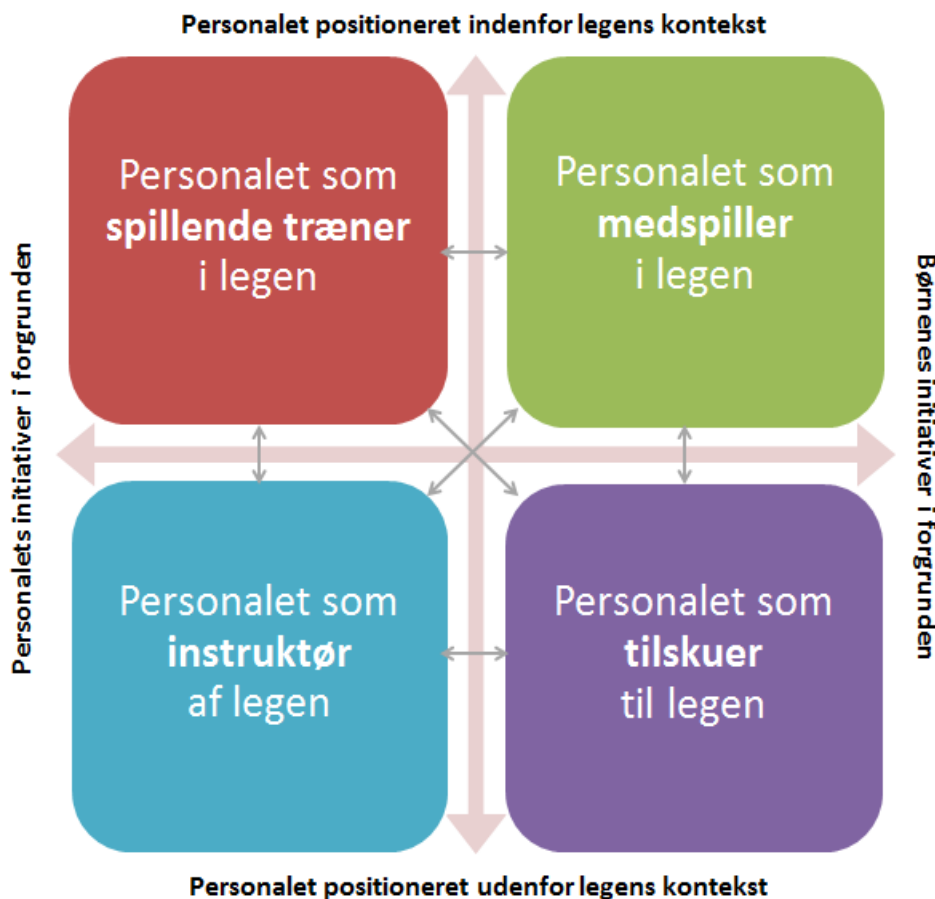

Fig. 2: "Legemodellen for personalets valg af positioner i legefællesskaber" (Bork 2020, s. 3, 11)

Modellen er udviklet af Gitte Bork, konsulent i UCL, som støtte for pædagogisk personale til at navigere i legens univers og kvalificere deres løbende valg i forhold til, hvordan de deltager og kommunikerer i legefællesskaber. Legemodellen kan også bruges mere overordnet til at udforske en institutions og personalegruppes styrker og udfordringer med henblik på at udvikle lege- og læringsmiljøer, hvor der er gode deltagelsesmuligheder for alle børn.

Modellen skal ses som en dynamisk ramme, hvor det centrale er variationen, samspillet og de løbende skift mellem de forskellige positioner samt samarbejdet mellem medarbejdere i forskellige positioner. Dette illustreres via pilene i modellen, som skaber forbindelse mellem de fire positioner (Bork, 2015, s. 90).

Her beskrives de fire valg af positioner:

Instruktør af legen

Denne position kan sammenlignes med en fodboldtræner, der står uden for banen og instruerer spillerne. Personalet er positioneret udenfor legens kontekst, dvs. at vedkommende ikke er deltagende i selve legefællesskabet, men rammesætter, guider og understøtter børnenes leg. Personalets initiativer er i forgrunden, dvs. at medarbejderen vælger rammesætninger, temaer og indhold og forsøger at få børnene til at koble sig hertil (Bork 2020, s. 3).

Spillende træner i legen

Personalet er som *spillende træner i legen* lige som en fodboldtræner, der spiller med på banen og samtidig har en særlig rolle i forhold til at guide, understøtte og instruere de øvrige spillere. Personalet er positioneret indenfor legens kontekst, dvs. er deltagende i legefællesskabet og kommunikerer i legens univers ud fra sin rolle i legen. Personalets egne initiativer er i forgrunden, dvs. at pædagogen vælger rammesætninger, temaer og indhold og forsøger at få børnene til at koble sig hertil. (Bork 2020, s. 4).

Medspiller i legen

I denne position er personalet *medspiller i legen* å la en fodboldspiller, der deltager på lige fod med de øvrige spillere på banen. Personalet er positioneret indenfor legens kontekst, dvs. at medarbejderen deltager i legefællesskabet og kommunikerer i legens univers ud fra sin rolle i selve legen. Børnenes initiativer er i forgrunden, så personalet følger, undersøger og understøtter børnenes initiativer og perspektiver og forsøger at koble sig til deres kommunikation og de temaer, der er i spil i legefællesskabet (Bork 2020, s. 5).

Tilskuer til legen

Personalet er som *tilskuer til legen* på sidelinjen og iagttagende i forhold til børnenes egne legefællesskaber. Personalet er positioneret udenfor legens kontekst, dvs. at medarbejderen ikke deltager eller har en rolle i selve legen. Børnenes initiativer er i forgrunden, så børnene bestemmer selv temaer, deltagere, rammesætninger mv. i legefællesskabet. Personalet er her undersøgende og nysgerrige i forhold til børnenes initiativer og perspektiver samt de temaer, børnene vælger i legefællesskabet (Bork 2020, s. 6).

I udviklingsprojektet har modellen været anvendt som redskab til refleksion i forhold til at understøtte personalets løbende pædagogiske valg i hverdagslivet: Vælger vi at agere indenfor i legens kontekst som *spillende træner* eller *medspiller*, eller bliver vi uden for selve legen som *instruktør* eller *tilskuer* (lodret akse)? Vælger vi at følge børnenes initiativer som *medspiller* eller *tilskuer* eller selv at tage initiativer som *instruktør* eller *spillende træner* (vandret akse)?

Derudover har Legemodellen været afsæt for selvevaluering af de pædagogiske legemiljøer: I hvor høj grad er vi hhv. *instruktører*, *spillende trænere*, *medspillere* og *tilskuere* i vores lege- og læringsmiljøer? Hvilke positioner er der brug for at styrke, for at alle børn får gode legemuligheder?

I starten af udviklingsprojektet havde vi primært fokus på at styrke medspiller-positionen, hvor vi undervejs har styrket vores løbende valg af de forskellige positioner i forhold til, hvad der er brug for i legen og børnegruppen. Alle fire positioner har værdi i forhold til at skabe varierede deltagelsesmuligheder for børnene i forskellige typer af legefællesskaber.

For at styrke personalets muligheder for at fordybe sig og deltage i legefællesskaber sammen med børnene har vi også haft fokus på udvikling af vores organisering af personale-samarbejdet og vores positioneringer i hverdagslivet på legepladsen.

3.3 Organisering vha. positioneringer i hverdagslivet

Vi har arbejdet med vores organisering ud fra positioneringsbegreberne; *overbliksvoksen*, *fordybelsesvoksen* og *praktisk voksen* (Iversholt, Toft 2012), som er nærmere beskrevet her:

Overbliksvoksen

- At være synlig, nærværende og tilgængelig
- At guide, skærme, støtte og bidrage til lege
- At gå ud og ind af lege for at støtte børn i at opleve sig deltagende i fællesskaber

Fordybelsesvoksen med fokus på ét barn/en gruppe af børn

- At være ved siden af og støtte barnet/børnene i at indgå i fællesskaber
- At støtte mestring og mindske antallet af nederlagsoplevelser

Fordybelsesvoksen med fokus på aktiviteter

- Inspirerer, instruerer og viser retning
- Giver mulighed for målrettet at motivere en større børnegruppe for en given aktivitet

Praktisk voksen/flyver

- Beskæftiget med opgaver som toiletbesøg, bleskift o. lign.
- Tager sig af praktiske opgaver som at tømme opvaskemaskine, rydde op, feje gulve, stole op osv.

(Iversholt, Toft 2012 s. 62)

Ved at arbejde systematisk med at skabe klarhed på, hvem der kan fordybe sig, og hvem der er overbliksvoksne og praktiske voksne, har alle medarbejdere fået mulighed for at deltage i legefællesskaber på forskellige tidspunkter. I rollen som fordybelsesvoksen er der særligt gode betingelser for at styrke positionerne som *spillende træner* og *medspiller*, hvor personalet er med i selve legen og hhv. selv tager initiativer og følger børnenes initiativer i legefællesskaberne.

3.4 Børneinterviews og børneperspektiver

Vi har taget udgangspunkt i Hanne Warmings tilgang til børneperspektiver:

- Et udefra-perspektiv med fokus på, hvad vi vurderer, at børn har behov for
- Et tilstræbt indefra-perspektiv, hvor vi forsøger at leve os ind i, hvordan barnet oplever det
- Et indefra-perspektiv: Børnenes egne perspektiver

(Warming 2017, s. 18 - 24).

Vi har haft fokus på alle tre typer af børneperspektiver. Udefra-perspektivet er fx i spil, når vi trækker på forskning om, at "kvaliteten af interaktionen mellem barn og voksen [er] den mest betydningsfulde enkeltfaktor i daginstitutionen" (Børne- og Socialministeriet, 2019, s. 3). I de reflekterende samtaler har vi haft fokus på tilstræbt indefra-perspektivet, hvor vi har forsøgt at indleve os i, hvordan forskellige børn i videoklippene og praksisfortællingerne oplevede legefællesskaberne. Vi har været særligt optagede af at få børnenes egne perspektiver i spil fx i børneinterviews og på børnemøder. Hvad siger de selv om vores legedeltagelse og om de legemuligheder, de har på legepladsen mv.? Ifølge forskning i børnenes egne perspektiver er legen med de andre børn det bedste ved at gå i dagtilbud, og eksklusion fra leg hører til de værste oplevelser (Danmarks Evalueringsinstitut, 2014, s. 16).

På denne måde supplerer de forskellige typer af børneperspektiver hinanden, men det vigtigste er, hvordan børnene selv oplever det. Oplever alle børn sig som betydningsfulde deltagere i legefællesskaber? Oplever børnene, at de voksne gerne vil lege med dem? Oplever børnene, at det er leg, når den voksne er med i legene?

Udviklingsprojektets fokus på at inddrage børnenes perspektiver, og at styrke alle medarbejders legedeltagelse og mulighed for at fordybe sig og være nærværende i legefællesskaber, er i tråd med forskning på området. Her fremhæves inddragelse af børnenes perspektiv, emotionelt nærvær og en legende tilgang som tre vigtige aspekter i samspillet mellem det pædagogiske personale og børnene (Børne- og Socialministeriet 2019, s. 19).

3.5 Selvevaluering

I forbindelse med opstart og afslutning på udviklingsprojektet har alle i personalegruppen udfyldt spørgeskema som selvevaluering og vurdering af egne legekompeter og vores lege- og læringsmiljøer (se s. 49 - 50). Selvevalueringen anvendes primært for at få blik for, om vi i personalegruppen oplever, at der er sket den ønskede udvikling.

Evalueringen kunne have været styrket ved også at inddrage forældrenes perspektiver mere systematisk og ved at have lavet børneinterviews som opstart og afslutning mv. Samtidig giver selvevalueringen nogle pejlemærker i forhold til, hvordan vi vurderer, at vi har udviklet os, og hvor vi oplever, at der er brug for fortsat udvikling. Undervejs i rapporten henvises til udvalgte tegn i selvevalueringen, hvilket bl.a. opstilles i diagrammer.

3.6 Planche med faglige begreber mm.

På næste side vises planche med et samlet overblik over projektets formål og udviklingsmål samt de faglige begreber, modeller og tilgange, som vi har arbejdet med på legeworkshops, i de reflekterende samtaler og via udvalgt litteratur. Planchen hænger i vores personalerum til at understøtte den fortsatte pædagogiske legeudvikling.

ALLE BØRN OG VOKSNE MED I LEGEFÆLLESSKABER

UDVIKUNGSPROJEKT:

- ☀ STYRKE SAMSPILSKVALITET OG DELTAGELSESMØGHEDER FOR ALLE BØRN
- ☀ STYRKE DE VOKSNES LEGEDELTAGELSE MED RESPEKT FOR LEGENS PRÆMISSER OG BØRNEPERSPEKTIVER
- ☀ UDERUMMET SOM LEGE- OG LÆRINGSSTILBUD

- **FLOW**
- BERIGE LEGEN
- LEGENDE TILGANG
- **VIDEO OG PRAKSISFORTELING** → REFLEKSION
- **FORDYBELSE**

BØRNEPERSPEKTIVER

- TILSØGERT I UDPERIA
- UDPERIA
- BØRNEPERS BEV. PERSPEKTIVER (HANNE WACHLING)

LEGEMANUSKRIFTER V/HUDECEK OG AVENSTRUP

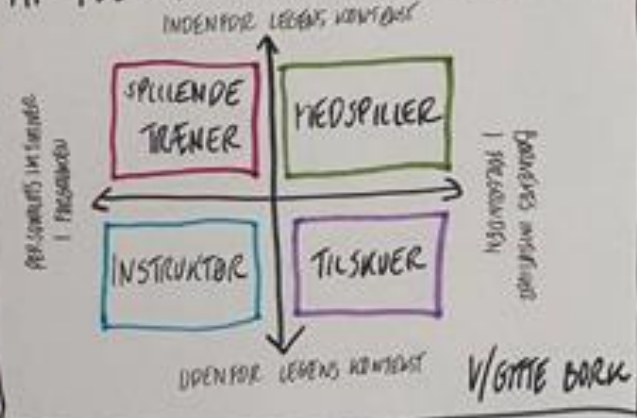
• FRA OBSERVATOR PÅ LEGEPLADS TIL PUBLIKUM

SUSAN HART:
(STERN M.F.)
NEURORAFFINIV
UDVIKLINGSFYSIKALOGI

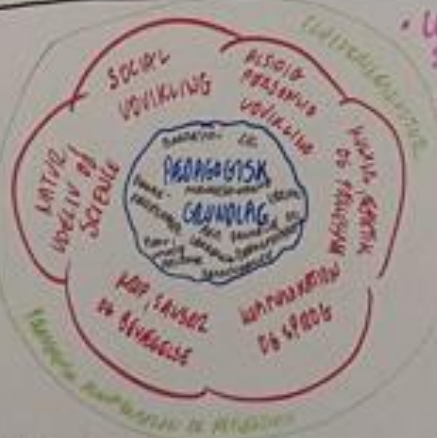

- **MOD**
- BRIGE VÆRE MED OG TILSTØTTE
- TURDE GIVE SLIP

LEGENDELLEN: VOKSNES VALG AF POSITION I LEGEFÆLLESSKABER

STYRKET PÆDAGOGISK LÆREPLAN

- LEGEN HAR VÆRDI I SIG SELV
- LEGEN OG BØRNEPERS PERSPEKTIVER SKAL VÆRE GRUNDLAGET I DEN PÆDAGOGISKE PRÆMIS I DAGTILBUD
- LEGEN SOM DRÆMMES-PROCES → BØRNEPERS PERSPEKTIVER - FOR, UNDER OG EFTER

(KATTE OG INDHOLD V/BØRNE- OG SOCIALTILMISTERIET)

- ORGANISERING:
- HØJE TILSØGERT
 - OVERBUDVÆRSEN
 - TILSØGERT VILKEN
 - FORTVÆRSELSEN IFT. LEG
 - FORTVÆRSELSEN IFT. BØRN/LEGEN I LEG

LÆRERIG LEG
↕
LEGENDE LÆRING
V/S116 BRØSTRØM

4. At styrke det pædagogiske personales legedeltagelse

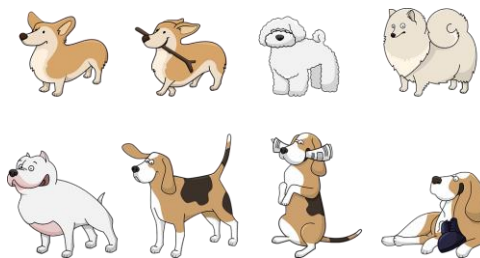
4.1 Når alle medarbejdere øver sig i at være medspillere

Nogle i personalegruppen er gode til at fordybe sig og være med i legen, mens andre er gode til som overbliksvoksne at have blik for alle børns deltagelse i legefællesskaber. Nogle medarbejdere er glade for sang- og regellege, mens andre foretrækker rollelegens magiske univers. Nogle foretrækker rolige lege i sandkassen, mens andre elsker at være med i de vilde bevægelseslege. Nogle voksne kan godt lide konstruktionslege, mens andre hellere vil spille fodbold. Nogle af os er meget optagede af kommunikation og sprog, mens andre er mere optagede af krop, sanser og bevægelse.

Sådan er vi meget forskellige i personalegruppen, hvilket vi gerne vil bruge til at skabe varierede lege- og læringsmuligheder for alle børn. Tidligere har de medarbejdere, der var bedst og glædest for at lege, været dem, der legede mest, hvor vi i dette udviklingsprojekt har arbejdet for, at alle medarbejdere får mulighed for at øve sig i at være fordybelsesvoksne og *medspillere* i legefællesskaber.

I den følgende praksisfortælling øver en medarbejder sig i at være *medspiller*:

Når personalet er medspiller i et hundefællesskab, så

Sammen med et par børn sætter jeg mig på legepladsens lille bakke. Vi sidder og snakker om verden omkring os. Et barn kommer med en pind, som han går og småfægter med. Han sætter sig sammen med os. Jeg får pinden i hånden, og vi taler om pinden, og hvad sådan en pind kan bruges til.

En pige fortæller, at hun kaster pind til sin hund derhjemme. Jeg spørger, om hun kan sige som en hund. Det kan pigen, og hun siger et stort vov, som tydeligt kommer fra en stor hund. Jeg kaster pinden ned på fliserne, og siger "Hent den hund!". Pigen, der nu er en stor hund, løber på alle fire, ned for at hente pinden, og afleverer den med et stor vov.

De andre børn spørger, om de også må være en hund, som henter pinde. Det må de, og de løber ud for at finde deres pind. Der er mange "hunde", som kommer løbende med pinde i munden, som skal kastes, og mange forskellige vuffer og vov'er. Jeg kan næsten ikke følge med og kalder på en dreng, som står på afstand og kigger på vores leg. Han kommer over og sætter sig. "Hundene" begynder også at aflevere deres pinde til ham.

I den reflekterende samtale tunedede vi ind på børnenes perspektiver: Hvordan oplevede barnet mon dette legefællesskab? Det virkede til, at børnene oplevede det som en sjov og attraktiv leg, så de blev i legen, der også tiltrak flere børn. Børnenes initiativer blev grebet og inddraget af medarbejderen i legefællesskabet, hvor alle kunne være med. Medarbejderen inviterede drengen, som var i en perifer position, ind i legen som en, der kastede med hundenes pinde. Den voksnes legedeltagelse medvirkede til, at drengen blev betydningsfuld deltager i legefællesskabet.

Medarbejderen oplever, at det kan være svært at komme i legestemning og i flow i legen. I den efterfølgende refleksion fortalte hun, at hun i situationen tænkte meget fx "Er det okay, at børnene skal være hunde, der skal gøre, hvad jeg siger?", og "Jeg er ikke ret god til at være i legen". Refleksioner er relevante, og samtidig kan sådanne tanker og vurderinger af egne legekompetencer være en barriere for legedeltagelsen. Denne medarbejder ønskede at øve sig i at give slip på tankerne og være tilstede i nuet og legen sammen med børnene.

Det er ikke altid lige let at finde ind i legestemningen, og nogle gange kan vores egne selv-vurderinger lægge hindringer i vejen. Det er kraftfuldt at modtage feedback og anerkendelse fra kollegaer som støtte. Det giver mod til at tage nye skridt.

4.2 Når det går som en leg

Det følgende foto er fra et videoklip med en medarbejder, som godt kan lide at deltage som *medspiller* og særligt i sandkassen – her i en billeg:

I videoen og den reflekterende samtale får vi øje på, hvordan medarbejderens legedeltagelse skaber et åbent legefællesskab, hvor alle børn må være med. I legen er der en del børn med, som ikke plejer at lege sammen, hvilket kan give mulighed for nye relationer og legemuligheder i hverdagslivet i øvrigt. Der er flere grupperinger af børn i legefællesskabet, hvor medarbejderens legedeltagelse i hele sandkassen gør, at der bliver skabt et stort legefællesskab, hvor nogle har gang i at lave veje, andre kører på vejene, og andre er ved at grave et stort hul.

Medarbejderen har valgt at have særligt fokus på et bestemt barn, da han gerne vil styrke barnets position i børnefællesskabet. Barnet får en betydningsfuld rolle som den, der laver veje med en særlig træklods, hvilket betyder, at de andre børn er afhængige af ham for at kunne komme ud og køre på nye veje eller få repareret gamle veje. I starten vælger medarbejderen at være tæt på drengen og hjælpe ham med at lave veje. Derefter vælger han at køre rundt i sandkassen med sin bil og have kontakt med flere børn; fx hjælper han et par biler, der er kørt fast. Medarbejderen vender hele tiden tilbage til det barn, der laver vejene, for at understøtte vejarbejdet.

Der er brug for mange oplevelser af at være betydningsfuld deltager i legen, for at der skabes grundlæggende forandring af et barns position i børnefællesskabet. Derfor er det betydningsfuldt, at vi i personalegruppen arbejder bevidst med, hvordan vores legedeltagelse kan bidrage til at skabe nye spor i samspil og relationer i legefællesskaberne.

4.3 Når leg ikke bare ligger til højrebenet

Denne overskrift er et citat fra en medarbejder, som har fået rollen som fordybelsesvoksen, og som øver sig i at være deltagende i legen i længere tid. Det, synes hun, er udfordrende, hvilket hun beskriver i nedenstående praksisfortælling:

Når personalet er *instruktør og spillende træner* i målelegen, så

Jeg kommer ud på legepladsen og henne i sandkassen er to drenge i gang med at grave et dybt hul. Jeg går derhen og kigger og når kun at sige: "Hold da op", før en dreng siger: "Se, vi har gravet helt ned til fliserne". Jeg kigger ned og siger, at det kan jeg godt se, og det godt nok er et dybt hul. "Lige så langt som dit ben", siger drengen. Jeg spørger, om jeg skal hente en tommestok, så vi kan måle. Begge drenge siger ja. Jeg får hentet et, og vi måler først hullet og derefter mit ben. Mit ben er kortere end hullets dybde. Mens vi har målt, er der kommet flere børn til som nysgerrigt spørger, hvad vi laver, og hvorfor vi har en målepind. De to drenge graver videre og fordyber sig igen.

Da jeg har fået svaret alle de andre børn, spørger jeg de to drenge (som havde været på skolen om formiddagen), om man ovre på skolen også kan grave så dybe huller. De kigger begge op og tøver lidt, men svarer så til sidst, at det ved de ikke. Jeg spørger, hvad de har lavet derovre i dag, og om de synes, det er sjovt at gå derover. Snakken fortsætter om skolen et par minutter, mens de graver videre. Vi bliver afbrudt af, at vi skal ind og spise eftermiddagsmad.

Mens jeg sidder der og snakker med drengene, opdager jeg, at en anden dreng, som skal have hue på, ikke har det. Jeg kalder på en overbliksvoksen, som henter hue til ham. Jeg ser også en pige, som er ked af det, men en kollega er hurtigt henne og trøste hende. Jeg formår at blive siddende ved sandkassen.

Medarbejderen vælger i legefællesskabet positionen som *instruktør* ved at tilbyde en tom-mestok som redskab i legefællesskabet, hvilket drengene siger ja til. Derefter går hun ind og deltager i legen som *spillende træner* og måler hullet og sit ben mm. sammen med drengene. Medarbejderen skaber herved mulighed for legende læring, hvor der på en legende måde er fokus på matematiske begreber som cm, tal, længde, højde, sammenligninger mm.

Andre børn kommer til, da der ser ud til at være gang i noget spændende i sandkassen. Drengene vender efter et stykke tid tilbage til at grave deres hul og giver herved tydelig feedback til medarbejderen, om de hellere vil lege end at snakke om huller og skolebesøg. Medarbejderen kunne herefter have valgt positionen som *medspiller* i legen ved at følge børnenes initiativer og deltage i gravearbejdet sammen med dem, hvilket måske kunne have skabt adgang til legefællesskabet igen.

Medarbejderen fortalte i den reflekterende samtale, hvordan hun havde fokus på at øve sig i at blive i legen og finde tillid til, at hendes kollegaer, der var hhv. overbliksvoksen og flyver/praktisk voksen, kaldte på hende, hvis de havde brug for hendes hjælp. Praksisfortællingen viser, hvordan samarbejdet mellem medarbejdere i forskellige positioneringer har stor betydning for, at der skabes muligheder for personalets legedeltagelse.

Medarbejderen sagde i den fælles refleksion: *"Jeg er verdens bedste sprogpædagog og verdens dårligste leger"*. Dette gav anledning til refleksioner i forhold til professor på DPU, Århus Universitet, Stig Broströms begreber: Legende læring og lærerig leg (Broström, Warner, 2018, s. 13 – 14). I den legende læring er læring i forgrunden på en legende måde. I den lærerige leg er legen i forgrunden, samtidig med, at der er mange læringsmuligheder i legen. Samtidig er legens paradoks, at når læringen kommer for meget i forgrunden i et legefællesskab, forsvinder magien og dermed de mange læringsmuligheder, der kunne have været (Broström, 2002, s. 466). Hvordan kan medarbejderen arbejde med sprogstrategier, så de indgår meningsfuldt for børnene i legen? Og hvad mon der sker, hvis medarbejderen skruer ned for sproget og op for den nonverbale kommunikation med legelyde, gestik, begejstring, ansigtsudtryk, kropssprog o. lign.?

Medarbejderen sagde endvidere: *"For andre kan det falde mere naturligt at fordybe sig, end det gør hos mig - derfor er det en stor ting"*. Hun fortalte, hvordan hun i sit pædagogiske arbejde havde "antenneude" for at kunne være opmærksom på alle børnene og deres trivsel i en travl hverdag. Samtidig skabte dette barrierer for hende i forhold til at give slip og "bare" fordybe sig i ét legefællesskab.

Medarbejderen fik stor anerkendelse fra det reflekterende team for de skridt, hun havde taget i forhold til at udfordre sig selv og øve sig i fordybelse i legen. Det er det, vi kan: At tage et skridt af gangen ud i vores nærmeste udviklingszone – ligesom børnene.

De reflekterende samtaler afsluttes med fokus på, hvad medarbejderne tager med sig, og hvad de gerne vil øve sig i hver for sig og sammen. Ovenstående refleksioner gav anledning til vigtige snakke om at være et børnehus, hvor der er plads til at øve sig, at afprøve, at "fejle" og prøve igen.

Vi er forskellige og har hver for sig vores styrker og udfordringer. Vi kan finde legemodet sammen og give hinanden mulighed for og plads til at øve os og udfordre os selv og hinanden.

4.4 Hvad kalder legen og børnegruppen på

Dette foto er fra en medarbejders video, hvor hun løbende skifter mellem forskellige positioner. På dette foto er hun *medspiller* i legen:

Lige forinden har et barn spurgt medarbejderen: "Vil du være mor-kat?", hvilket hun gerne vil. Så medarbejderen følger her børnenes initiativer som ligeværdig deltager og *medspiller* i legen. Et barn, der tidligere var i periferien af legefællesskabet, bliver nu aktivt deltagende som killing. Medarbejderens legedeltagelse bidrager til at skabe tryghed og deltagelsesmuligheder for alle børn, hvilket generelt er en pointe i forskning i forhold til pædagogisk personales involvering i børns leg (Winther-Lindqvist, Svinth 2019). Et tegn på, at børnene er optagede af legen, er, at de senere spørger medarbejderen, om de ikke skal lege det igen. Medarbejderen vælger løbende forskellige positioner i legefællesskabet. I starten er hun *tilskuer* til legen, hvor hun iagttager, hvad børnene er optaget af at lege, og snakker lidt med nogle af dem. Hun er nærværende og til rådighed siddende på gulvet ved siden af børnenes leg. Indimellem er hun *instruktør* af legen, hvor hun bl.a. guider nogle børn i forhold til, hvad de kan gøre i deres indbyrdes samspil.

Så bliver hun *medspiller* som kattermor og vælger også positionen som *spillende træner*, da hun som kattermor spørger nogle børn, om de vil gå ud og købe kattermad, hvilket de gerne vil. "Har I husket penge?", spørger hun dem. Det har de ikke, så hun finder en "pung" og giver den med. Og så vender hun tilbage til *medspiller*-positionen, hvor hun følger killingernes initiativer, da de gerne vil lege med garnnøgler sammen med kattermor.

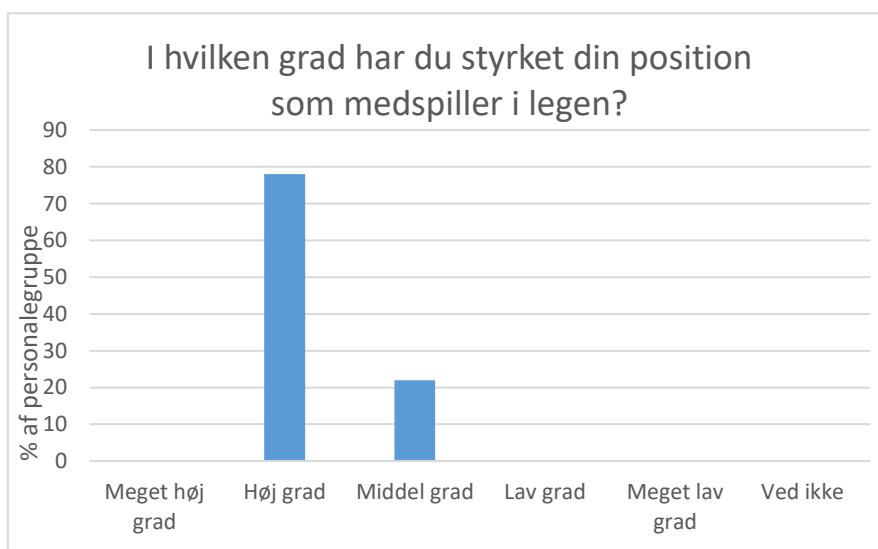
På et tidspunkt er der et barn, der tager tæppet af hulen, hvor kattene bor, hvilket nogle af de andre børn ikke er tilfredse med. Medarbejderen vælger positionen som *spillende træner* og siger: "Hovsa, nu fløj taget af huset. Nu må vi se, om vi kan få fat i nogle håndværkere, der kan komme og lave taget igen!". Hun spørger to børn, om de vil være håndværkere, hvilket de gerne vil. Og vupti, så er taget repareret igen! På denne måde håndterer hun konflikten i selve legen.

I den reflekterende samtale udforskede vi muligheder for konflikthåndtering inde i legens magiske univers, som medarbejderen i dette legefællesskab valgte. Herved bevares legens fokus, flow og energi, og der er mange muligheder for at finde kreative løsninger i legens magiske univers som f.eks. her, hvor der kom håndværkere, der skulle reparere taget. Det kunne også have været en mulighed, at håndværkerne byggede flere huse, så der var mere plads og rum og fysisk afgrænsning med forskellige huler, da der var mange børn med i legefællesskabet. Vi udforskede også, hvilke roller personalet vælger, når de er med i legen, hvor rollen som kattermor f.eks. giver gode muligheder for at påvirke legefællesskabet som *spillende træner*, da det er en meget central rolle i legen. Gad vide, hvad der var sket, hvis medarbejderen havde valgt at være killing?

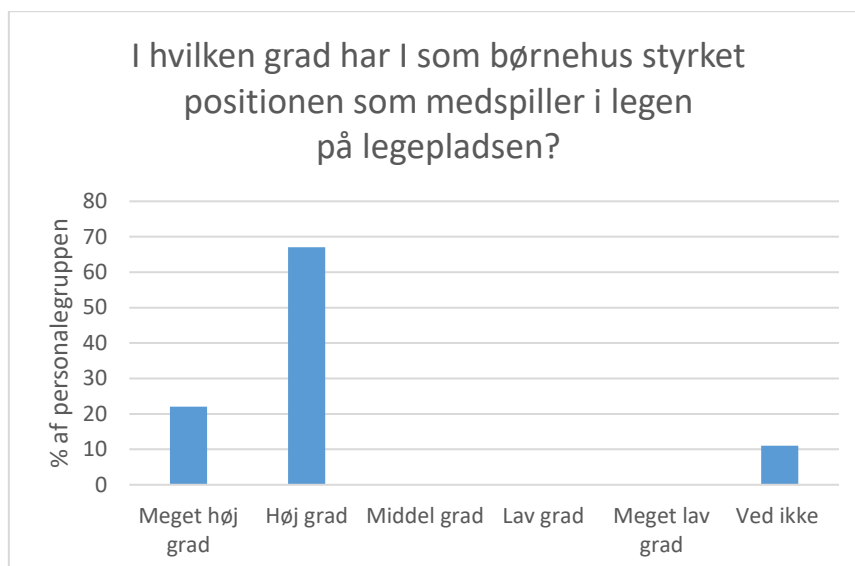
Personalet træffer hele tiden pædagogiske valg i forhold til, om de vil være indenfor eller udenfor legens kontekst, og om de vil handle med udgangspunkt i deres egne initiativer eller følge børnenes spor. Alle de fire positioner i Legemodellen har værdi og skaber forskellige lege- og læringsmuligheder for børnene, hvilket styrker dem i at kunne agere i forskellige lege- og læringsrum. Personalets valg af rolle i legefællesskaber har også betydning i forhold til, hvor meget og hvordan de har mulighed for at understøtte legen og alle børns deltagelse.

4.5 Afrunding i forhold til personalets legedeltagelse

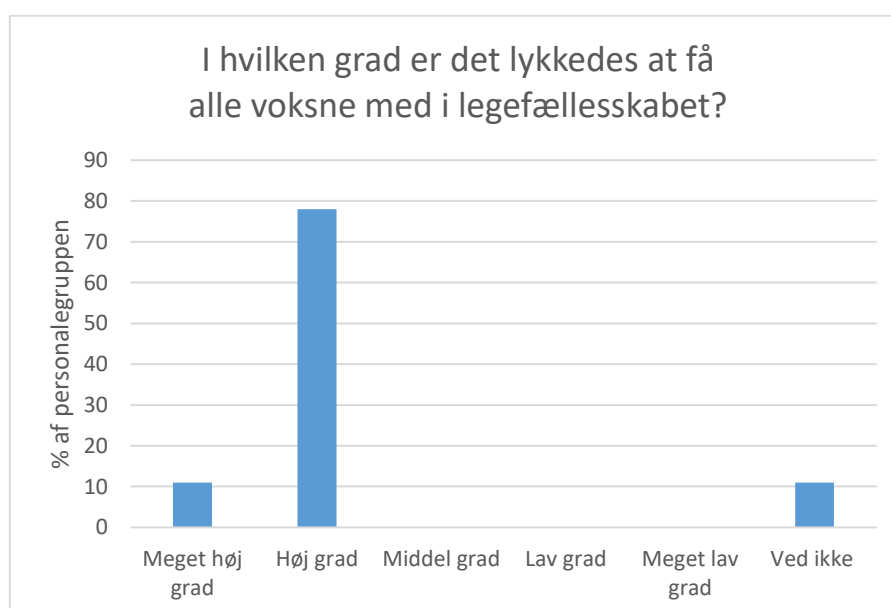
I de prøvehandlinger, som vi igangsatte i januar, ønskede vi at styrke *medspiller*-positionen på legepladsen, både individuelt og som personalegruppe. Ifølge selvevalueringen, som blev lavet ved opstart og afslutning af projektet, oplever 77% i personalegruppen, at deres egen position som *medspiller* i legen i høj grad er blevet styrket igennem forløbet, og 22% oplever dette i middel grad.

22% oplever, at vi som børnehus i meget høj grad har styrket medspiller-positionen, mens 67% vurderer dette i høj grad. 11% ved det ikke, hvilket kan handle om, at der er startet tre nye medarbejdere ud af 11 i alt i løbet af projektperioden, så det kan være svært at svare på spørgsmålet.

Selvevalueringen indikerer, at vi er godt på vej i forhold til, at alle voksne deltager i legefællesskaber:

Vi har nu taget næste skridt i vores legeudvikling med fokus på at styrke vores valg af forskellige positioner i forhold til, hvad legen og børnegruppen kalder på. Derfor øver vi os fortsat på at have bevidsthed om, hvilken position vi tager i legen, og hvilken betydning det har for legen og børnene.

5. At styrke samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn

5.1 Når videoklip åbner op for alle børns deltagelse

Videoptagelser fra hverdagslivet giver et nuanceret udgangspunkt for de pædagogiske refleksioner. Når "kameraet" er rettet mod de voksnes legedeltagelse giver det en særlig indsigt i, hvilke udfordringer og muligheder, der er i forhold til at understøtte børns deltagelse i legefællesskaber. Her er et eksempel på dette fra en reflekterende samtale med afsæt i et videoklip, hvor medarbejderen er *medspiller* i et mekanikerværksted:

Når pædagogen er *medspiller* i mekanikerværkstedet, så

Der hamres, skrues, saves og males på biler mm. i mekanikerværkstedet. Medarbejderen er fordybet i legen sammen med børnene og følger deres initiativer. Hun bruger lyde og sin legestemme i legen, hvilket er tegn på, at hun er langt inde i legens kontekst. Legen fortsætter i flere dage med deltagelse af mange forskellige børn.

Da vi så videoklipet i den reflekterende samtale, fik medarbejderen øje på et barn, der gik fra legefællesskabet på et tidspunkt. Måske oplevede barnet ikke at have en betydningsfuld rolle i fællesskabet? Hvordan kunne medarbejderen have inddraget dette barn mere i legefællesskabet? Gad vide hvad der var sket, hvis hun havde spurgt: "Hvad vil du gerne være i legen?" eller "Har du en bil, der skal repareres?"

Et legetema som fx mekanikværkstedet giver mulighed for mange roller og deltagelse af mange børn i forskellige roller fx som kunder i værkstedet. Konkrete ting som børnehavens hjemmelavede træværktøj og penslerne giver gode handlemuligheder i legen, men der kunne også have været brugt pinde mm. som værktøj i en spand som værktøjskasse. Ja, der er mange muligheder i legens magiske univers.

Reflekterende samtaler med afsæt i videooptagelser giver særlige muligheder for at se børn i periferien og sammen udforske nye handlemuligheder i forhold til, hvordan personalet via deres legedeltagelse kan skabe gode deltagelsesmuligheder for alle børn i legefællesskaber.

5.2 Når personalets legedeltagelse skaber mødeøjeblikke i børnehøjde

Videooptagelser giver mulighed for at få øje på de mødeøjeblikke, der ofte opstår i samspillet mellem både børn og voksne og mellem børn indbyrdes. På disse fotos fra en video er medarbejderen på besøg på en café på legepladsen:

I dette legefællesskab skabes der et særligt mødeøjeblik mellem børnene og den voksne, da den voksne går i gang med at spise den blomst, som hun har købt i caféen. Alle børnene kigger meget opmærksomt på hende – nogle smilende og andre mere forundrede. Medarbejderen, når heldigvis lige at lukke munden og lade, som om hun spiser blomsten. Og så går livet videre i caféen. Der opstår flere mødeøjeblikke mellem børnene indbyrdes og mellem medarbejderen og børnene, når der bestilles, betales, serveres, spises, drikkes

Når medarbejderen er deltagende inden for legens kontekst er der særlige muligheder for at skabe sådanne mødeøjeblikke med god øjenkontakt, spejlinger, fysisk berøring, fælles opmærksomhed og gensidighed i kontakten. Den voksnes legedeltagelse og nærvær bidrager til, at dette legefællesskab er attraktivt og skaber deltagelsesmuligheder for mange børn. I den reflekterende samtale kom der fokus på betydningen af, hvilken rolle personalet vælger i legefællesskaber. I dette legefællesskab kunne medarbejderen fx have valgt en anden rolle end kunde i caféen. Gad vide, hvad der var sket, hvis hun havde været en mor eller tante Olga eller en kusine fra Amerika eller ...? Hvad ville der mon være sket, hvis medarbejderen havde skruet op for sin legestemme?

Når personalet øver sig i at skruer op for deres legende kommunikation med fokus på gestik, begejstring, ansigtsudtryk, kropssprog, lyde og deres legestemme, kan der skabes særlige muligheder for mødeøjeblikke. Medspiller-positionen, hvor medarbejderen er deltagende i legen og følger børnenes initiativer, kan skabe særligt gode betingelser, da medarbejderen er optaget af at skabe legende samspil og være nærværende i legen sammen med børnene. Her er der gode muligheder for at styrke kvaliteten i samspillet både mellem børn og voksne og imellem børnene indbyrdes.

5.3 Inddragelse af børnenes egne perspektiver – før, under og efter

For at undersøge børnenes perspektiver mere systematisk holdt vi børnemøder i vores grupper med følgende spørgsmål:

- Hvilke lege synes I er sjove at lege på legepladsen sammen med de voksne?
- Er der nogle steder på legepladsen, der er sjovest at lege? Hvilke lege er sjove at lege der?
- Er der nogle steder, der ikke er sjove at lege? Hvordan kunne man gøre det sjovt at lege der?
- Er der nogle lege, som I savner at lege sammen med de voksne?

Børnene kom bl.a. med følgende udsagn:

Det er sjovest at lege tigerlegen ved hytterne og træerne (hjemmelavet leg med tigmor og hendes børn).

Der er ikke nok gynger på legepladsen.

De voksne skal være mere med til at grave i sandkassen.

Vi kunne lave dribleaner på fodboldbanen.

De voksne skal lege i klatrestativet sammen med børnene.

Elsker når de voksne leger med os i sandkassen og bygger bjerge og broer.

Vi blev nysgerrige på, at regellege fylder mere end rollelege i børnenes svar på, hvad de godt kan lide at lege på legepladsen: Hvorfor siger de ikke mere om rollelege? Er der brug for, at vi har mere fokus på at styrke vores deltagelse i rollelege? Det vil vi undersøge og afprøve fremadrettet.

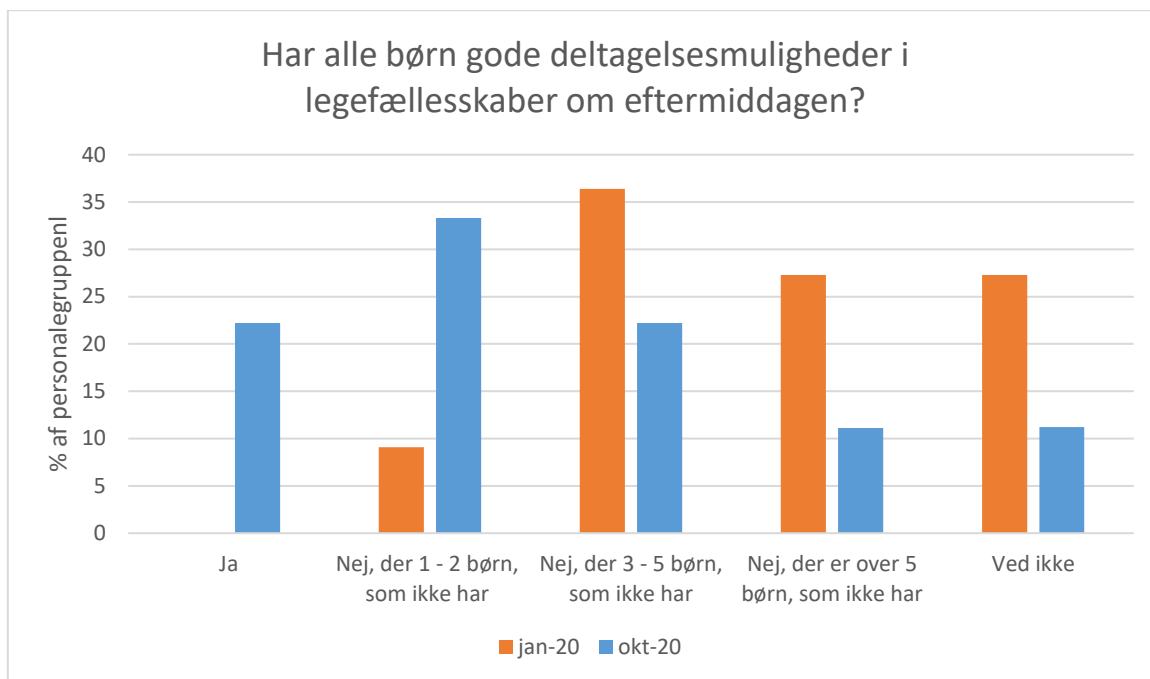
Det var nyt for både børn og voksne at holde børnemøder på denne måde – og samtidig både hyggeligt og givende, så vi udforsker videre, hvordan vi kan få børnenes stemmer mere ind i både evaluering og planlægning af vores legepraksis og i hverdagslivet i øvrigt. Vi vil afprøve forskellige strategier til at undersøge børnenes egne perspektiver i den kommende periode; fx brug af go-pro kameraer, børnenes egne fotos, at lave sjove legehistorier fra børnehaven sammen med børnene, og at lave et børnebarometer.

Vi oplevede, at børnene blev "farvet" af de andre børns svar, og af hvad de lige havde leget sammen med interviewer. Så vi vil afprøve, om det gør en forskel, hvis den daglige pædagogiske leder eller en medarbejder fra en anden gruppe interviewer børnene.

5.4 Afrunding i forhold til samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn

Den selvevaluering, som vi har lavet i starten og slutningen på udviklingsprojektet, viser, at vi nu i højere grad oplever, at vores legedeltagelse på legepladsen bidrager til kvalitet i børnenes samspil og deltagelsesmuligheder. Det har betydning, at vi tror på, at vi kan gøre en forskel for børn i udsatte positioner og for alle børn. Selvevalueringen viser også, at vi oplever at være blevet bedre til at deltage i legen med respekt for legen og børnenes perspektiver.

Af selvevalueringen fremgår det endvidere, at vi i højere grad oplever, at børnene har gode deltagelsesmuligheder i legefællesskaber om eftermiddagen, hvilket er illustreret i nedenstående diagram:

Samtidig er det en kontinuerlig proces at udvikle vores legedeltagelse og lege- og læringsmiljøer for at styrke deltagelsesmulighederne for alle børn, så det arbejder vi videre med, inkl. inddragelse af børnenes egne perspektiver i børneinterviews. Det er afgørende, hvordan børnene selv oplever deres muligheder for at være med i gode lege sammen med de andre børn og os voksne.

Det tager tid at udvikle en legende kultur og afprøve, udforske, undersøge og eksperimentere med, hvad der virker godt i samspillet med de enkelte børn og børnegruppen. Her har det haft positiv betydning, at udviklingsprojektet blev forlænget fra 6 til 9 måneder pga. Corona. Vi er i gang med at udvikle vores legeskultur i Børnehuset Seden i samarbejde med vores børn og forældre – og det bliver vi aldrig færdige med.

6. At skabe fælles faglig bevidsthed

6.1 Når vi accepterer og respekterer vores forskelligheder

Dette foto er fra et videoklip, hvor medarbejderen er *spillende træner* og *medspiller* i en fange- og gemmeleg:

Her ses, hvordan pigen og medarbejderen har fælles fokus og kigger det samme sted hen. Det er pigen, der peger og viser vejen, og medarbejderen forsøger med sit kropssprog at gå i børnehøjde og er lige bag ved barnet. Han fortalte i den reflekterende samtale, at han var optaget af at være *medspiller* og følge børnenes spor. Dette kan man bl.a. se i videoen, hvor legen bevæger sig fra at være en ren fangeleg til at blive en kombination af fange- og gemmeleg, da nogle af børnene begynder at gemme sig.

Der er deltagelsesmuligheder for mange børn i legen. Da vi så videoen i den reflekterende samtale, fik vi øje på en dreng, som forsøgte at komme med i legen, hvilket ikke lykkedes. Medarbejderen blev optaget af, hvor let det ville have været at få drengen med, hvis han bare lige havde set ham i situationen. Så hvordan kan vi blive bedre til at få øje på de børn, der er udenfor eller i periferien af legefællesskaberne, og invitere dem med ind i legefællesskabet?

Et vigtigt fokus i den reflekterende samtale var også, hvordan vi kan bruge de ressourcer, der er i personalegruppen i forhold til forskellige positioner og forskellige typer af lege. Medarbejderen i fange-og gemmelegen har særlige ressourcer i forhold til at være *medspiller* i vilde lege. En medarbejder i det reflekterende team ville gerne på "kursus" hos ham, evt. sammen med nogle børn, i slås-kultur for at udvikle disse sider hos sig selv og i sin børnegruppe. En anden medarbejder er god til rollelege og særligt familielege, hvilket en tredje medarbejder gerne ville blive bedre til. Så hvordan kan vi udvikle vores legekompeter ved at lære af hinanden i personalegruppen? Hvordan får vi øje på vores egne og hinandens ressourcer og får dem endnu mere i spil i vores pædagogiske legepraksis? Hvordan kan vi skrue op for vores anerkendelse af hinanden internt i personalegruppen, for vores tillid, lege-mod og legende samarbejde?

Vi kan bruge hinandens forskelligheder som en styrke, da alt det forskellige, vi hver især og sammen kan bidrage med i legefællesskaber, har stor værdi for børnene. Personalegruppen repræsenterer mange forskellige legetyper, så vi kan tage på "kursus" hos hinanden. Ved at observere hinanden og bruge videoer med efterfølgende refleksioner kan vi hente inspiration og få gode idéer fra kollegaer.

6.2 Når personalet leger sammen

Det næste foto er fra en video, hvor den daglige pædagogiske leder i vores børnehus er *spillende træner* og *medspiller* og synger og danser sammen med en flok børn på legepladsen:

Det har betydning, at hele huset er med i udviklingsprojektet inkl. lederen, som i projektet også har udfordret sig selv og øvet sig i at være *medspiller* og gå helt ind i legens magiske univers sammen med børnene på legepladsen. I dette legefællesskab er hun både ramme-sættende som *spillende træner* i forhold til sanglege med bestemte bevægelser, og hun følger børnenes initiativer som *medspiller*.

Legefællesskabet udvikler sig til, at de danser rundt om juletræet og giver hinanden julegaver. På et tidspunkt er energien i legefællesskabet ved at forsvinde, hvor en anden medarbejder sætter noget julemusik på deres udendørs musikanlæg. Det giver ny energi til legen og dansen.

Efter et stykke tid kommer en tredje medarbejder ud på legepladsen klædt ud som julemanden, hvilket kan ses i det følgende foto fra videoklipet:

Når personalet leger sammen i forskellige positioner, så

Her er både børn og voksne engagerede i legefællesskabet. Der kan opstå en særlig magi, når der på denne måde sker noget uventet og spændende. Tænk sig: Jul om eftermiddagen i august måned i Børnehuset Seden! Den daglige pædagogiske leder vælger nu positionen som tilskuer og sætter sig i sandkassen som *tilskuer* og støtter op om de børn, der synes, at det næsten er for spændende. Efter et stykke tid har alle børn igen fundet tryghed, og hun deltager igen i legen som *medspiller*, der leger, synger og danser sammen med børnene og julemanden, indtil han vinker farvel og siger, at de ses til december, og så tager han afsted til Grønland!

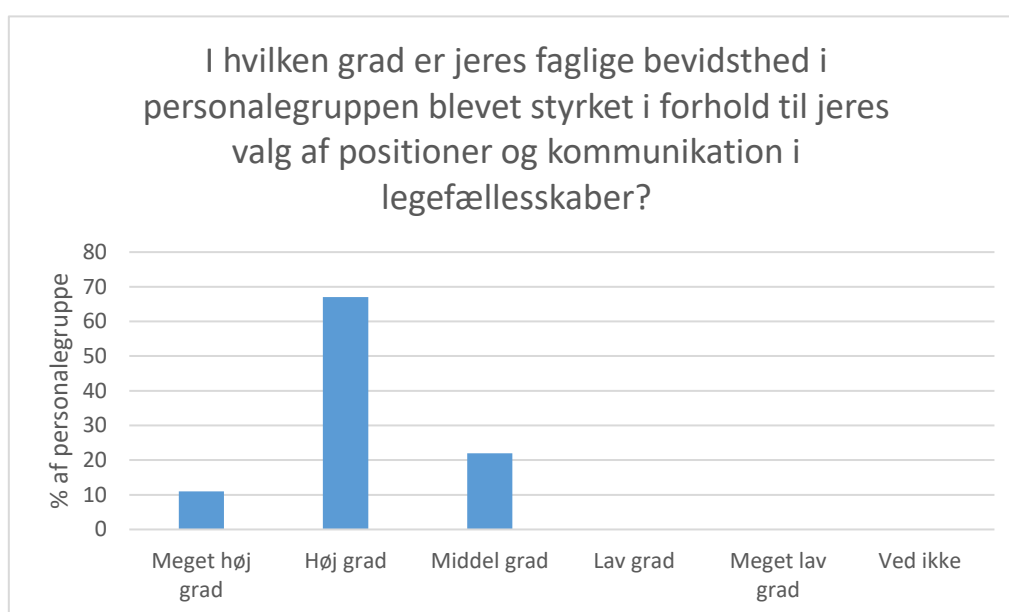
Når personalet på denne måde leger sammen og samarbejder i forskellige positioner, er der særlige muligheder for at styrke legedeltagelsen for alle børn i et legefællesskab. I udviklingsprojektet er personalets egne legefællesskaber blevet styrket ved både at lege på personalemøder og i hverdagslivet.

Ligesom børnene bliver vi voksne også gode til at lege sammen og hver for sig ved at gøre det! Man lærer ikke at lege ved kun at snakke om det, men ved at øve sig og mærke legens magi, at gribe de muligheder, der spontant viser sig, og ved at turde blive i legen – også selvom det er svært, og at prøve igen og så en gang mere og så sagde vi så, at

6.3 Afrunding i forhold til fælles faglig bevidsthed

Vi oplever at have styrket vores faglige bevidsthed i personalegruppen, så legen nu er i forgrunden i vores pædagogiske tænkning og praksis. Vi har en legende tilgang til læring. Det har betydning at værne om den særlige magi, der kan opstå inden for legens kontekst. Herved kan vi styrke de særlige muligheder, der er for både trivsel, læring, udvikling og dannelse i legens magiske univers.

Det fremgår også af vores selvevaluering, at vi oplever at have styrket vores fælles faglige bevidsthed i forhold til vores valg af positioner og kommunikation i legefællesskaber:

Samtidig er vi slet ikke færdige med at udforske og udvikle vores legedeltagelse og pædagogiske legepraksis, så legen og børnenes perspektiver er grundlæggende. Hvordan får vi endnu mere fælles legefaglighed? Hvordan får vi fortsat styrket vores legedeltagelse og alle børns deltagelsesmuligheder i legefællesskaber?

Vi fortsætter vores proces med at udvikle vores børnehaves legeprofil, hvor vi prioriterer legen højt og skaber gode betingelser for både børn og voksnes leg. Vi vil tænke vores legedeltagelse og den legende tilgang som grundlæggende i alt, hvad vi gør; fx i sprogarbejdet, i den styrkede pædagogiske læreplan, i forhold til udfordringer med nogle børn. Vi bruger vores egen legedeltagelse bevidst, når et barn fx ikke er betydningsfuld deltager i legefællesskaber eller trives som ønsket. Hvordan kan vi skrue op for vores legedeltagelse, så barnet får nye deltagelsesmuligheder? Hvordan kan vi styrke vores egen legekommunikation (gestik, lyde, legestemme, kropssprog, begejstring, ansigtsudtryk), så der skabes flere mødeøjeblikke mellem barnet og os i legene? Hvornår kan vi skrue ned for vores legedeltagelse igen fx ved at tage en mere perifer rolle i legen, så vi kan iagttage, om der er tegn på, at barnet bliver mere betydningsfuld deltager i børnenes egne legefællesskaber?

Vores organisering med klare positioneringer og kommunikation på tværs af grupperne kræver kontinuerligt fokus og opmærksomhed både fra medarbejdere og ledelse. Hvem er hvor? Kan og må jeg lege lige nu? Er der personale nok? Har jeg tiden til at fordybe mig? Derfor vil det fortsat være et udviklingspunkt, da vi ønsker, at alle medarbejdere har mulighed for at fordybe sig og deltage i legefællesskaber på forskellige tidspunkter.

Samtidig kan vi styrke legen i alle positioneringer. Hvordan kan jeg som praktisk voksen have fat i den legende tilgang i samspillet med børnene, når vi klarer toiletbesøg, at hente huen? Hvordan kan jeg som overbliksvoksen understøtte alle børns deltagelse i legefællesskaber fx bidrage med rekvisitter eller vise begejstret interesse? Der kan også være mulighed for som overbliksvoksen at lave korte visit inden for legens kontekst fx som kunde i bagerbutikken?

På billedet på forsiden ses, hvordan der skabes et magisk mødeøjeblik, da medarbejderen går helt ind i legens univers med smaskelyde og uhm-lyde, da hun smager på den kage, hun lige har købt i pigens bagerbutik. Både som overbliksvoksen, fordybelsesvoksen og flyver samt som *instruktør*, *spillende træner*, *medspiller* og *tilskuer* har vi mulighed for at skabe sådanne mødeøjeblikke i børnehøjde. Så kan vi skabe endnu flere mødeøjeblikke i legende samspil med alle vores børn?

På den afsluttende legeworkshop i projektet udtrykte en medarbejder, at hun nu har lyst til at synge højt. Flere medarbejdere udtrykte, at de er glade for at have fundet legemod og at turde give mere slip – særligt når de kan se, hvordan det bidrager til børns glæde og trivsel. Børnene inviterer nu de voksne med ind i lege, da de har fået oplevelser af, at det er sjovt og berigende for både legen og samspillet. Børnene har nu mindre brug for hjælp fra de voksne til at komme ind i legefællesskaber.

Der er mærkbart færre konflikter blandt børnene, når vi som voksne er deltagende i eller tættere på legefællesskaber. Herigennem får vi mulighed for at understøtte samspillet og guide det enkelte barn inde i selve legen, hvilket ifølge forskning har stor betydning for kvaliteten af både selve legen, af samspillet og for, at børn i udsatte positioner får gode deltagelsesmuligheder (Winther-Lindqvist, Svinth 2019). Derfor fortsætter vi med at anerkende de små skridt, vi tager i vores legeproces – hver for sig og sammen.

Vi vil optage videoklip og reflektere sammen på vores torsdagsmøder. Vi vil forsat værne om legene i samarbejde med forældrene. Vi vil udforske legebegrebet i sammenhæng med begreber som skoleparathed og dannelse. Vi vil forsat styrke åbenhed, accept og respekt i personalegruppen i forhold til forskelligheder, styrker og udfordringer. Og så vil vi holde fast i, at det, som vi hver især kan bidrage med til legekulturen i huset, har værdi i sig selv og for børnene.

Det at få mere nuanceret viden om leg, har gjort, at vi er blevet mere selvkritiske. Vi har fået øje på alle de mange valg og handlemuligheder, vi har i legefællesskaber, og hvilken betydning det har for samspillet med og mellem børnene. Det er et vilkår i pædagogisk arbejde, at vi handler, og at vi altid kunne have gjort noget andet og måske bedre. Her er det afgørende, at vi har reflekterende og anerkendende professionelle fællesskaber, hvilket særligt det at lege sammen og at bruge video som afsæt for reflekterende samtaler har understøttet.

Vi tør se på os selv og hinanden og vise vores egen legepraksis frem. Vi kender hinandens ressourcer og udfordringer i forhold til at deltage på forskellige måder og i forskellige slags legefællesskaber. Derfor bruger vi nu i højere grad hinandens forskelligheder, og både støtter og udfordrer hinanden, og giver anerkendelse for de skridt, som vi tager hver for sig og sammen. Herved kan vi forsat styrke vores pædagogiske valg i enhver situation i forhold til, om det er børnenes eller de voksnes initiativer, vi nu ønsker i forgrunden, og om vi deltager inden for legens kontekst eller bliver udenfor. Og uanset hvad vi vælger, kan vi altid vælge den legende tilgang!

Vi er gået fra, at leg var noget, der var svært at snakke om, fordi det var lidt fluffy for os. Vi havde svært ved at sætte ord på, hvilke roller vi selv havde i legen, og hvem der var gode til hvad. Det var svært at få en faglig dialog om det - og nu snakker vi om leg hele tiden: Til alle vores sparringsmøder, forældremøder og -samtaler, på vores Kaizen-tavlemøder Når vi snakker ind i, hvordan vi kan arbejde med vores børnegrupper, er det med en legende tilgang – eller i rutiner, hvordan får vi legen mere med ind der?

Vi er meget mere bevidste om, at alle positioner i legen har betydning. Vi er bevidste om, at vi alle har præferencer og styrker. Det har været grænseoverskridende, men det har betydet, at vi nu tør gå et skridt længere - uden at der er nogen, der står og ryster på hovedet eller griner af én. Det er bare fint og fedt, at man gør det. Et eksempel på dette ses i nedenstående praksisfortælling:

Når den legende tilgang gør en forskel på legepladsen ...

Vi er på legepladsen, og der er gang i forskellige lege rundt omkring. Et barn falder og bliver liggende og begynder at græde. Et par af vennerne råber efter mig.

Da jeg er tæt på, siger jeg: "Pas på, pas på, nu kommer kranbilen og hjælper .. BIP BIP BIP." Jeg går hen til barnet med min arm løftet som en kran og prøver at gribe fast, mens jeg stadig siger "BIP BIP BIP". Barnet rejser sig og griner og siger, at det ikke længere har brug for en kran.

Jeg spørger, om det har brug for en ambulance, og begynder at sige som sådan en. Det har barnet heller ikke, og går nu i gang med at lege videre med vennerne.

Det har været godt, at vi har haft en øvebane, hvor vi har filmet hinanden og fået sparring på det og set os selv. Det, at vi har haft den øvebane et lille års tid og fået sparring fra UCL, har givet os mod på mere.

7. Opsamling med inspiration til andre dagtilbud

Denne rapport giver indblik i udviklingsprojektet: "Alle børn og voksne med i legefællesskaber med særligt fokus på det pædagogiske personales legedeltagelse". Som afrunding opsummeres de centrale pointer fra rapporten ud fra de tre overordnede mål og formål i udviklingsprojektet. Efter hver af disse er der spørgsmål til refleksioner i jeres personalegruppe i forhold til, hvordan I kan undersøge, udforske, afprøve og eksperimentere med jeres legedeltagelse og udvikling af lege- og læringsmiljøerne i jeres dagtilbud.

7.1 At styrke det pædagogiske personales legedeltagelse

Det er ikke altid lige let at finde ind i legestemningen, og nogle gange er det vores egen selvvurdering, der lægger hindringer i vejen. Det er kraftfuldt at modtage feedback og anerkendelse fra kollegaer som støtte. Det giver mod til at tage nye skridt. Vi er forskellige, og har hver for sig vores ressourcer og udfordringer. Sammen kan vi finde legemodet og give hinanden mulighed for og plads til at øve os og udfordre os selv og hinanden.

"Legemodellen for personalets valg af positioner i legefællesskaber" (Bork 2020) kan bidrage til at styrke personalets legedeltagelse. Personalet træffer hele tiden pædagogiske valg i forhold til, om de vil være indenfor eller udenfor legens kontekst, og om de vil handle med udgangspunkt i deres egne initiativer eller følge børnenes spor. Legemodellen sætter fokus på disse løbende valg af positioner i forhold til, hvad der brug for i legefællesskabet og børnegruppen lige nu. Hvad kalder legen og børnegruppen på?

Alle de fire positioner i legemodellen har værdi og skaber forskellige lege- og læringsmuligheder for børnene, hvilket styrker dem i at kunne agere i forskellige lege- og læringsrum. Samtidig har positionerne som *medspillere* og *spillende trænere*, hvor personalet er deltagende i selve legen, særlig værdi i forhold til at skabe deltagelsesmuligheder i legefællesskaber for børn i udsatte positioner (Winther-Lindqvist, Svinth, 2019). Når vi deltager i legefællesskaber med respekt for legens væsen og børnenes perspektiver, kan vi få adgang til både at bidrage til legens indhold, til at skabe tryghed for alle børnene og til at inddrage de børn, der er i periferien eller uden for legefællesskaberne.

Organisering i dagtilbud med fokus på **personalets positioneringer som hhv. praktiske voksne, overbliksvoksne og fordybelsesvoksne** (Iversholt, Toft 2012) kan skabe klarhed i forhold til, hvem der lige nu kan fordybe sig og deltage i legefællesskaberne som hhv. *medspillere* og *spillende trænere*, hvem der har overblikket, og hvem der tager sig af praktiske ting, hvor positionerne som hhv. *tilskuere* og *instruktører* fylder mere.

Spørgsmål til refleksion i forhold til personalets legedeltagelse:

I hvor høj grad vælger du positionen som hhv. *instruktør*, *spillende træner*, *medspiller* og *tilskuer* i din legedeltagelse? Hvilken position ønsker du at styrke?

I hvor høj grad er I samlet set hhv. *instruktører*, *spillende trænere*, *medspillere* og *tilskuere* i jeres dagtilbud? Hvilken position er der særligt brug for at styrke i jeres lege- og læringsmiljø?

Hvordan kan I styrke personalets mulighed for fordybelse og deltagelse i legefællesskaber via jeres organisering og positioneringer som hhv. overbliksvoksne, praktiske voksne og fordybelsesvoksne?

7.2 At styrke samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn

Der er brug for mange oplevelser af at være betydningsfuld deltager i legen, for at der skabes grundlæggende forandring af et barns position i børnefællesskabet. Derfor er det betydningsfuldt, at personalegruppen arbejder bevidst med, hvordan deres legedeltagelse kan bidrage til at skabe nye spor i samspil og relationer i legefællesskaberne.

Reflekterende samtaler med afsæt i videooptagelser giver særlige muligheder for at se børn i periferien og sammen udforske nye handlemuligheder i forhold til, hvordan personalet via deres legedeltagelse kan skabe gode deltagelsesmuligheder for alle børn i legefællesskaber.

Når personalet øver sig i at skrue op for den **legende kommunikation** med fokus på gestik, begejstring, ansigtsudtryk, kropssprog, lyde og deres legestemme, kan der skabes særlige muligheder for **mødeøjeblikke**. Positionen som *medspiller*, hvor medarbejderen er deltagende i legen og følger børnenes initiativer, kan skabe særligt gode betingelser, da medarbejderen er optaget af at skabe legende samspil og være nærværende i legen sammen med børnene. Her er der gode muligheder for at styrke kvaliteten i samspillet både mellem børn og voksne og imellem børnene indbyrdes.

Spørgsmål til refleksion i personalegruppen i forhold til samspilskvalitet og deltagelsesmuligheder for alle børn:

Har alle børn gode deltagelsesmuligheder i legefællesskaber i jeres dagtilbud?

Hvilke børn er i periferien af eller uden for legefællesskaber?

Hvordan oplever børnene det selv?

Hvordan skaber I flere mødeøjeblikke i samspillet med børn i udsatte positioner og med alle børn? Hvordan skruer I op for jeres legende kommunikation med fokus på gestik, begejstring, ansigtsudtryk, kropssprog, lyde og legestemme?

7.3 At skabe fælles faglig bevidsthed

Ligesom børnene bliver vi voksne også gode til at lege sammen og hver for sig ved at gøre det! Man lærer ikke at lege ved kun at snakke om det, men ved at **øve sig** og **mærke legens magi** og blive i legen – også selvom det er svært, og at prøve igen og så engang mere og så sagde vi så, at ...

Det har stor værdi for børnene, når vi bruger hinandens **forskelligheder som en styrke**, så alt det forskellige, vi hver især og sammen kan bidrage med i legefællesskaber, kommer i spil i hverdagslivet. Vi har alle noget at byde ind med i lege, og der er både brug for gode legere og overbliksvoksne. Personalegruppen repræsenterer mange forskellige legetyper, så vi kan tage på ”kursus” hos hinanden. Ved at observere hinanden og bruge videoer med efterfølgende refleksioner kan vi hente inspiration og få gode idéer fra kollegaer.

**Spørgsmål til refleksion i forhold til at skabe fælles faglig
bevidsthed i personalegruppen:**

I hvor høj grad oplever I at have fælles faglig bevidsthed om leg og betydningen af jeres valg af positioner i legefællesskaber i hele personalegruppen?

I hvor høj grad bruger I hinandens styrker i forhold til at udvikle jeres legedeltagelse i personalegruppen?

Hvilke udviklingsønsker og –behov har I i forhold til at udvikle jeres lege- og læringsmiljøer? Hvad siger børnene?

7.4 Udvikling af en legende kultur

Første skridt i forhold til at udvikle legekulturen i dagtilbud er at tage beslutningen i personalegruppen: Ja, vi vil styrke vores egen legedeltagelse og den pædagogiske legepraksis i vores dagtilbud, så alle børn og voksne har gode legemuligheder! Derefter kan der måske være inspiration i dette aktionslæringsforløb i forhold til, hvordan et udviklingsprojekt kunne se ud i jeres dagtilbud:

1. **Legeworkshop** (3 timer) som opstart med lege, refleksioner, faglig inspiration i forhold til legemodeller og tilgange til udvikling af jeres lege- og læringsmiljøer samt beslutninger om aktioner: Hvad vil I udforske, undersøge, afprøve og eksperimentere med i den kommende periode? Hvordan vil I inddrage børnenes egne perspektiver?
2. **Aktioner** for hele huset og/eller i jeres teams med løbende justeringer i forbindelse med de reflekterende samtaler, personalemøder mv.

3. Første loop med deltagelse af alle pædagogiske medarbejdere og leder:
 - a) **Videoptagelser og praksisfortællinger** med fokus på egen legedeltagelse og samspillet med og mellem børnene
 - b) **Reflekterende samtaler** i teams med afsæt i videoklip på max. 5 minutter og praksisfortællinger (se i øvrigt vejledende ramme s. 48)

4. Andet loop med deltagelse af alle pædagogiske medarbejdere og leder:
 - a) **Videoptagelser og praksisfortællinger** med fokus på egen legedeltagelse og samspillet med og mellem børnene
 - b) **Reflekterende samtaler** i teams med afsæt i videoklip på max. 5 minutter og praksisfortællinger (se i øvrigt vejledende ramme s. 48)

5. **Legeworkshop** (3 timer) som afslutning på aktionslæringsforløbet med lege, refleksioner, evaluering samt beslutninger om fortsat udvikling af jeres legepraksis og lege- og læringsmiljøer.

God legelyst og legemod!

8. Litteraturliste

Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids og klubtilbud m.v. til børn og unge (dagtilbudsloven), LBK nr. 2 af 06/01/2020.

Broström, S. & Warrer, S. D. (2018). *Det ved vi om børns leg og eksperimenterende virksomhed*. Frederikshavn. Dafolo

Broström, S. (2002). *Børns lærerig leg*. Psyke & Logos, 23 (2), 19. <https://tidsskrift.dk/psyke/article/view/8599/7172>

Bork, G. B. (2020). *Pædagogens legedeltagelse er afgørende for børn i udsatte positioner*. UC Viden. https://www.ucviden.dk/ws/portalfiles/portal/102536878/Bork_2020_P_dagogens_legedeltagelse_er_afg_rende_for_b_rn_i_udsatte_positioner.pdf

Bork, G. (2015). *Legefællesskaber og inkluderende legemiljøer i daginstitutioner – en Luhmann- og Bateson-inspireret ramme til analyse, refleksion og udvikling* [Speciale, Syddansk Universitet]. <http://lege-og-relationspraksis.dk/wp-content/uploads/2019/10/Part-3-pdf.pdf>

Børne- og Socialministeriet (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold*. EMU. https://emu.dk/sites/default/files/2020-03/7044%20SPL%20Den_styrkede_paedagogiske_laereplan_21_WEB.pdf

Børnerådet (2019). *Voksne skal være nærværende – ikke kun i nærheden*. https://www.boerneraadet.dk/media/237500/BRD_Boerneindblik_Nr2_2019_Voksne_skal_vaere_naervaerende_tilgaengeligt_web.pdf

Børne- og Socialministeriet (2019). *I dybden med samspil og relationer*. EVA. <https://www.eva.dk/dagtilbud-boern/samspil-relationer-paedagogiske-laeringsmiljoe>

Danmarks Evalueringsinstitut (2014). *Inklusion i dagtilbud*. <https://www.eva.dk/dagtilbud-boern/inklusion-dagtilbud>

Henriksen, C. (2019, 11. nov.). *De voksne skal lege med, når børn leger i daginstitutionen*. DPU. <https://arts.au.dk/aktuelt/nyheder/nyhed/artikel/de-voksne-skal-lege-med-naar-boern-leger-i-daginstitutionen/>

Iversholt, L. & Toft, K. I. (2012). *Inkluderende pædagogik – ny organisering og nye samarbejdsformer*. I: K. S. Hyldig (Red.), *Creators room: hvis rummet er på tværs, bliver pædagogikken på trods* (s. 58-65). Vejle: Leg og Læring – Kids n'Tweens Lifestyle. https://www.ucviden.dk/ws/portalfiles/portal/107137394/Creators_Room_digital.pdf

Olsson, J., Pedersen, T. S., Koefoed-Melson, N., & Koefoed-Melson, N. (2009). *Aktionslæring i dagtilbud* (pjece): Forskning. BUPL. <https://www.ucviden.dk/ws/portalfiles/portal/102971394/Aktionslæringspjece.pdf>

Pedersen, T. S., Olsson, J., & Koefoed-Melson, N. (2010). *Aktionslæring i dagtilbud: udvikling af pædagogers professionsviden, identitet og autonomi*: rapport. Forlaget UCC. <https://www.ucviden.dk/ws/portalfiles/portal/102969444/Aktionslringidagtilbud.pdf>

Warming, H. (2017). *Børnesyn og børneperspektiver*. I Mortensen, T.H (Red.), *Grundfaglig viden om pædagogiske miljøer og aktiviteter*. Kbh. Akademisk forlag.

Winther-Lindqvist, D. & Svinth, L. (2019). *Leg i daginstitutioner*. DPU. https://dpu.au.dk/fileadmin/edu/Paedagogisk_Indblik/Leg_i_daginstitutioner/Leg_i_daginstitutioner_final.pdf

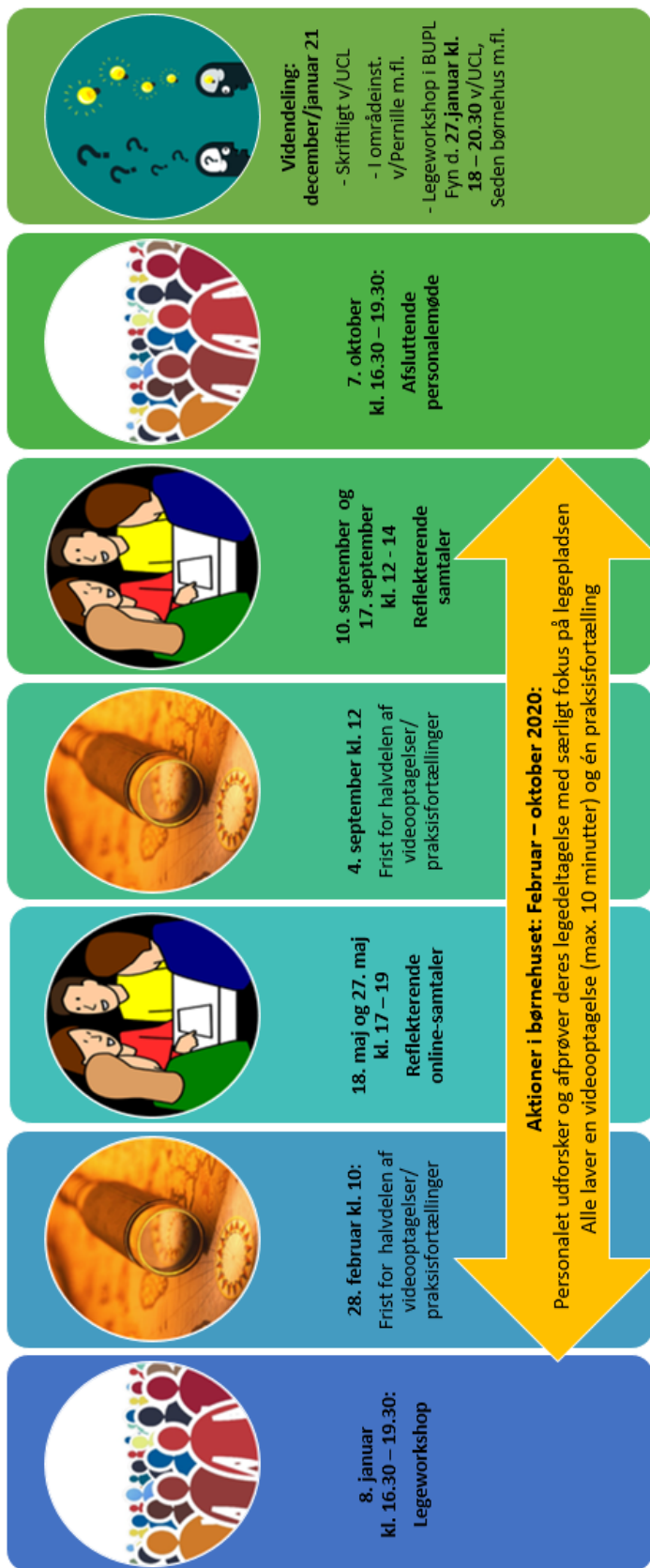
9. Bilag

Overordnet tidsplan for udviklingsprojektet

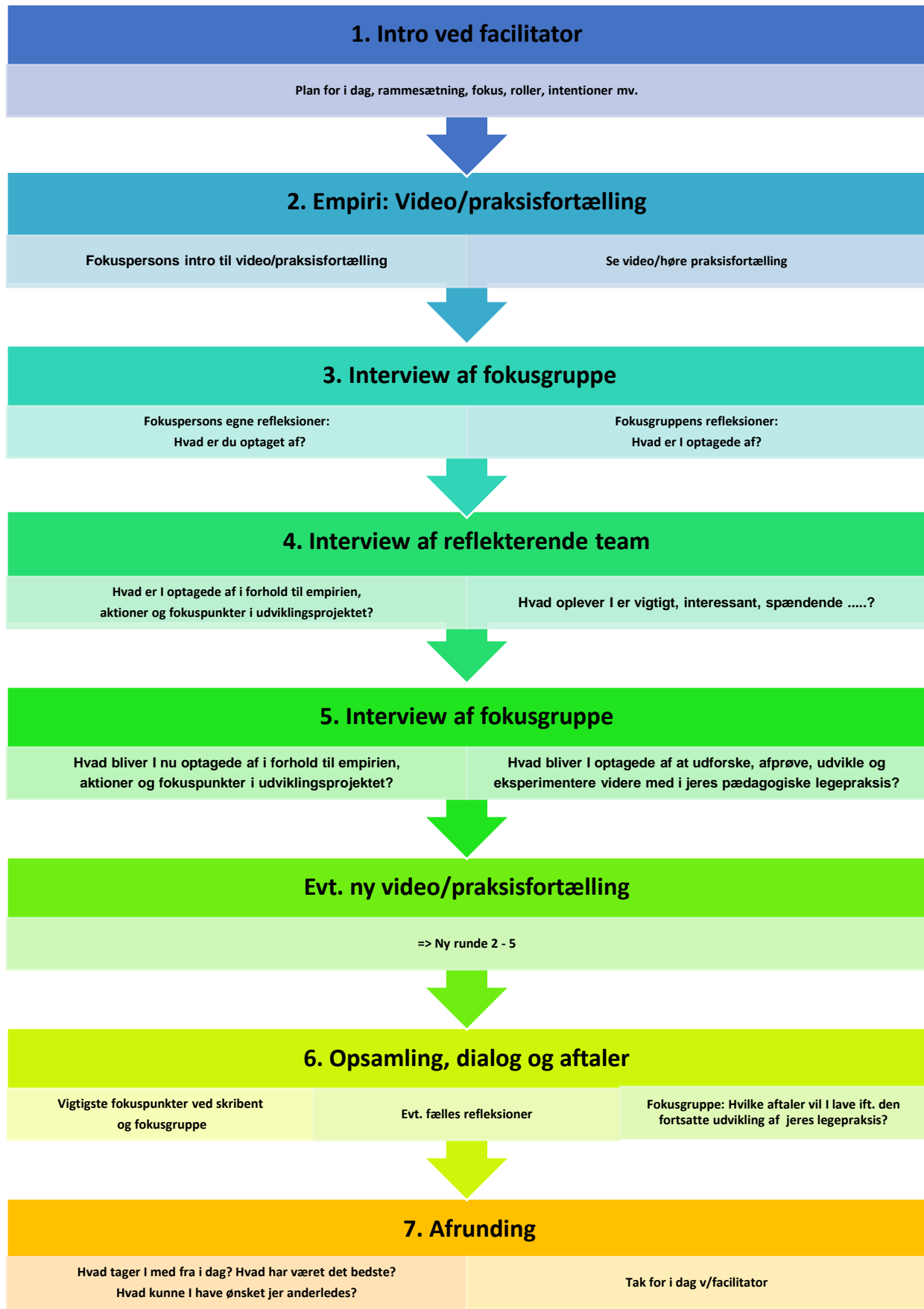
Tidsperspektiv	Aktiviteter
December 2019	Forberedende møde med Videreuddannelsen fra UCL, daglig pædagogisk leder og pædagog fra børnehuset
8. januar 2020 kl. 16.30 – 19.30	Legeworkshop i børnehus ved Videreuddannelsen, UCL: - Intro til forløbet - Inspiration, refleksion og lege ift. at styrke voksnes legedeltagelse - Selvevaluering ift. de voksnes legedeltagelse - Igangsættelse af aktioner
Februar – oktober 2020	Aktioner i børnehus: - Børnehuset laver aktioner, hvor det pædagogiske personale udforsker, eksperimenterer med, udfordrer og afprøver deres legedeltagelse - Daglig pædagogisk leder understøtter aktioner, pædagogisk dokumentation og løbende refleksioner - Personalet indsamler pædagogisk dokumentation med særligt fokus på børneperspektiver (video og praksisfortællinger)
2. april 2020	Møde med daglig pædagogisk leder og pædagog fra børnehuset og konsulent fra Videreuddannelsen, UCL ift. corona-situationen, status for aktioner og forberedelse af reflekterende samtaler
18. og 27. maj 2020 kl. 17 – 19	1. runde online reflekterende samtaler v/konsulent fra Videreuddannelsen, UCL, og daglig pædagogisk leder i forhold til personalegruppens forskellige aktioner og den pædagogiske dokumentation (videoptagelser og praksisfortællinger)
28. maj 2020	Møde med daglig pædagogisk leder og pædagog fra børnehuset og konsulent fra Videreuddannelsen, UCL ift. evaluering af reflekterende samtaler og justering af tidsplan for projektet
10. og 17. september 2020 kl. 12 - 14	2. runde reflekterende samtaler i børnehus v/daglig pædagogisk leder med sparring fra Videreuddannelsen, UCL i forhold til personalegruppens forskellige aktioner og den pædagogiske dokumentation (videoptagelser og praksisfortællinger)
7. oktober 2020 kl. 16.30 – 19.30	Afsluttende personalemøde i børnehus v/Videreuddannelsen, UCL: - Læring i og evaluering af forløbet - Ny selvevaluering ift. de voksnes legedeltagelse - Refleksioner ift. fortsat udvikling af legedeltagelse
November 2020	Efterbearbejdning og skriftliggørelse v/Videreuddannelsen, UCL
December 2020	Videndeling i vores områdeinstitution med fælles udforskning af voksnes legedeltagelse
27. januar 2021 kl. 18 – 20.30	Legeworkshop i BUPL Fyn med inspiration, refleksion og udforskning af voksnes legedeltagelse

Overblik over udviklingsprojektet:

Overblik over udviklingsprojektet i 2020: *Alle børn og voksne med i legefællesskaber*

Vejledende ramme for de reflekterende samtaler v/Lis Rahbek og Gitte Bork, UCL:

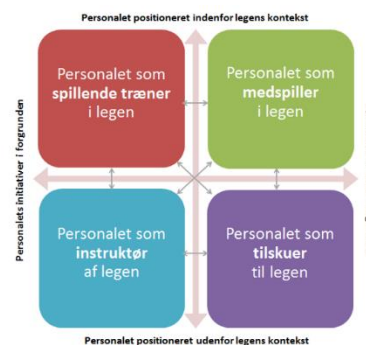
Selvevaluering ift. udviklingsprojektet:

”Alle børn og voksne med i legefællesskaber”

- med særligt fokus på det pædagogiske personales legedeltagelse
(udarbejdet af Gitte Bork, UCL)

Dato: _____

Navn: _____

1) Hvordan vurderer du kvaliteten af jeres pædagogiske lege- og læringsmiljø om formiddagen?

Sæt ét kryds:

Meget høj Høj Middel Lav Meget lav Ved ikke

2) Hvordan vurderer du kvaliteten af jeres pædagogiske lege- og læringsmiljø om eftermiddagen?

Sæt ét kryds:

Meget høj Høj Middel Lav Meget lav Ved ikke

3) Hvordan vurderer du kvaliteten af dine egne legekompetencer? Sæt ét kryds:

Meget høj Høj Middel Lav Meget lav Ved ikke

4) I hvilken grad bidrager din legedeltagelse på legepladsen til kvalitet i børnenes samspil og deltagelsesmuligheder for alle børn? Sæt ét kryds:

Meget høj grad Høj grad Middel grad Lav grad Meget lav grad Ved ikke

5) I hvilken grad viser du i din legedeltagelse respekt for legen og børnenes perspektiver? Sæt ét kryds:

Meget høj grad Høj grad Middel grad Lav grad Meget lav grad Ved ikke

6) Har alle børn gode deltagelsesmuligheder i legefællesskaber om eftermiddagen? Sæt ét kryds:

Ja Nej, der er 1-2 børn, som ikke har Nej, der er 3-5 børn, som ikke har Nej, der er over 5 børn, som ikke har Ved ikke

7) Hvor meget af tiden er du hhv. instruktør, spillende træner, medspiller og tilskuer på legepladsen?

Fordel 100% i de fire felter:

f.eks. Instruktør: 20%, Spillende træner: 20%, Medspiller: 10% og Tilskuer: 50%

Instruktør:	Spillende træner:	Medspiller:	Tilskuer:	Ved ikke
%	%	%	%	

7) Hvilken position har du mest brug for at styrke i forhold til din egen legedeltagelse på legepladsen?

Sæt ét kryds:

Instruktør

Spillende træner

Medspiller

Tilskuer

Ved ikke

8) Hvilken position har I som børnehus mest brug for at styrke i jeres legepraksis på legepladsen?

Sæt ét kryds:

Instruktør

Spillende træner

Medspiller

Tilskuer

Ved ikke

9) Hvad er du optaget af at udforske, undersøge, afprøve og eksperimentere med i forhold til din egen legedeltagelse på legepladsen om eftermiddagen og fredag formiddage?

Notér idéer her:

10) Hvad er du optaget af at udforske, undersøge, afprøve og eksperimentere med i forhold til jeres pædagogiske legepraksis på legepladsen om eftermiddagen og fredag formiddage?

Notér idéer her:
